

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

01. Αποκρίες, πυροτεχνήματα

Οι **μπόμπες** και τα **σπίρτα** ήταν τα αυτοσχέδια «πυροτεχνήματα» που κατασκεύαζαν οι νέοι της Σιάτιστας την εποχή του Φίλιππου Ζυγούρη.

Το **γκιζάπι** είναι οξύ.

Kezzap στα τουρκικά σημαίνει νιτρικό οξύ.

Δεν μπορέσαμε να ταυτοποιήσουμε το περιεχόμενο του όρου **γκιζάπ'** στη σιατιστινή ντοπιολαλιά με ένα από τα οξέα: νιτρικό, υδροχλωρικό, θειικό.

Ο Μιχαήλ Χατσιούλης στο βιβλίο του **Σιατιστινή ντοπιολαλιά - Τα Σιατσνά** σημειώνει:

Γκιζάπ=τσιγκόσπιρτο, βιτριόλι.

Από αφηγήσεις Σιατιστινών εντοπίσαμε το **τσιγκόσπιρτο** ως υλικό των γανωτήδων, που το χρησιμοποιούσαν για τον καθαρισμό των επιφανειών πριν την εφαρμογή του υλικού **καλάι**. Από άλλες πηγές γνωρίζουμε ότι το υλικό αυτό των γανωτήδων ήταν το **σπίρτο του άλατος**, δηλαδή διάλυμα HCl, υδροχλωρικό οξύ.

Το δε **βιτριόλι** είναι πυκνό διάλυμα θειικού οξέος.

Χρυσάφι: πιθανολογούμε ότι είναι κάποια σκόνη μετάλλου ή οξειδίου, που εμφανίζει κίτρινο χρώμα.

Στο «**καθολικό**», **κύριο λογιστικό βιβλίο** των αδελφών Πάντου, εμπόρων της Σιάτιστας, το οποίο μας παραχώρησε για μελέτη ο κ. Ανδρέας Τσόκας, αρχαιολόγος, συνεργάτης του Δήμου Σιάτιστας, βλέπουμε ότι το έτος 1888 **χρυσάφι** πουλιέται στα εμπορικά με το δράμι, μάλιστα το ένα δράμι στοιχίζει 2 γρόσια.

ΠΗΓΕΣ:

Τεγόπουλος-Φυτράκης: **Ελληνικό Λεξικό**: ορθογραφικό, ερμηνευτικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κυρίων ονομάτων. Εκδόσεις Αρμονία Α.Ε., Αθήνα 1990.

Ήλιος, Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν. Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως "Ήλιος", Αθήναι.

Καββασιάδης Κ., **Ανόργανος Χημεία, Στοιχεία Αμέταλλα**. Εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσ/νίκη 1965.

Σακελλαρίδης Παύλος, **Γενική Χημεία**, τόμος II **Ανόργανη**, Αθήναι 1977.

Λογιστικό βιβλίο αδελφών Πάντου, Σιάτιστα 19^{ος} αι.

02. Υφαίνω σε αργαλειό

(όλες οι απαραίτητες ενέργειες εξελικτικά και τα σχετικά εργαλεία)

Κουρεύουμε τα πρόβατα, παίρνουμε το μαλλί τους, το ζεματίζουμε, το πλένουμε καλά και το στεγνώνουμε.

Στη συνέχεια **υγραίνουμε** το μαλλί, δηλαδή το ανοίγουμε σιγά σιγά με το χέρι, ώστε να αραιώσει, να γίνει αφράτο, απαλό, και ταυτόχρονα να πέσει και κάθε μικροσκοπιδάκι που έμεινε μετά το πλύσιμό του.

Μετά, το υγραμένο μαλλί το **λαναρίζουμε**, δηλ. το δουλεύουμε με το λανάρι, το αφρατεύουμε και το μετατρέπουμε σε **τ'λούπες** (τουλούπες) ή **πάλτσες**.

Την **τ'λούπα** (τούφα υγραμένου μαλλιού) τη βάζουμε στη **ρόκα** και με το **αδράχτι** τη γνέθουμε, μετατρέπουμε το λαναρισμένο μαλλί σε νήμα, συνήθως για **στημόνι** (=τα νήματα δηλ. τα κατά μήκος του αργαλειού, που ανάμεσα τους πλέκεται εγκάρσια το υφάδι).

Τις **πάλτσες** (κουλούρα πολύ αραιωμένου μαλλιού) τις δουλεύουμε με το **τσικρίκι** ή και, πιο απλά, μόνο με το αδράχτι. Από τις πάλτσες που έχουμε δουλέψει με το τσικρίκι παίρνουμε νήμα συνήθως για **υφάδι**, το νήμα δηλαδή που το περνάμε εγκάρσια ανάμεσα στις κλωστές του στημονιού και έτσι δημιουργούμε το ύφασμα.

Με το τσικρίκι επίσης μαζεύουμε το νήμα σε μεγάλα ή μικρά **καλάμια** και έτσι κάνουμε **μασούρια** για το ιδiasμα ή για τη σαίτα, αντίστοιχα.

Όταν θέλουμε να βάψουμε το νήμα, το **μαζεύουμε με το τυλιγάδι** και το κάνουμε μια κουλούρα, **θηλιά**. Μετά το βάψιμο τη θηλιά τη βάζουμε στην **ανέμη** και με το τσικρίκι το νήμα αυτό το μαζεύουμε, το κάνουμε **μασούρι**.

Με πολλά μασούρια (μεγάλα) κάνουμε το **ιδiasμα** του νήματος, δηλαδή μετατρέπουμε το (μαζεμένο σε μασούρια) νήμα σε **ισομεγέθεις κλωστές** - το μήκος τους τόσο, όσο και το μήκος του πανιού που θα υφάνουμε.

Το **ιδiasμα** γίνεται, στην πόλη μας, μέσα σε δωμάτια-**διάστρες**-που έχουν στον τοίχο, σε κατάλληλες θέσεις, καρφιά, όπου περνούμε τα μασούρια, από τα οποία ξετυλίσουμε τις κλωστές για το ιδiasμα.

Το ιδiasμένο νήμα το τυλίσουμε στο **αντί** και έχουμε έτσι έτοιμο το στημόνι. Το ιδiasμένο αυτό νήμα στο αντί είναι η **τρούμπα**.

Η στερέωση της άκρας κάθε νήματος (της αρχής) του στημονιού στο **αντί** γίνεται με μια **βέργα**, που κουμπώνει σε ένα αυλάκι σκαλισμένο πάνω στο αντί σε όλο το μήκος του. Στο αυλάκι δηλαδή μπαίνουν οι άκρες, οι απολήξεις των νημάτων του στημονιού, και «κλειδώνονται» με τη βέργα που προσαρμόζουμε στο αυλάκι αυτό.

Τις απολήξεις του στημονιού στην άλλη άκρη τις στερεώνουμε στην **κομποδέτρα**.

Το νήμα του στημονιού το χωρίζουμε σε δυο τουλάχιστον ομάδες με τα **καλαμίδια**, δηλ. δυο βέργες τοποθετημένες ανάμεσα στις κλωστές του, έτσι που το στημόνι κατά την ύφανση να διαχωρίζεται, χωρίς να μπερδεύονται οι κλωστές στις δυο αυτές ομάδες.

Βάζουμε το **αντί** στην κατάλληλη θέση του αργαλειού και ακολουθεί το **αναβόδισμα**, το πέρασμα δηλ. του στημονιού από τα **μ'τάρια (μιτάρια)** και το **χτένι**, που το έχουμε ήδη βάλει στο **ξυλόχτενο**.

Τα μιτάρια, δυο τουλάχιστον στον κάθε αργαλειό, κρέμονται με τα **καρούλια** (τροχαλίες) από ένα οριζόντιο ξύλο στο πάνω μέρος του αργαλειού και στο κάτω μέρος τους συνδέονται με τις **πατήτρες**.

Το καθένα μιτάρι αποτελείται από δυο παράλληλες ξύλινες βέργες, στις οποίες περνούν θηλιές που πλέκονται μεταξύ τους (οι θηλιές της πάνω βέργας με τις θηλιές της κάτω). Οι κλωστές του στημονιού περνούν οι μισές (η μια από τις δυο ομάδες, που δημιουργήσαμε με τα καλαμίδια) μέσα από τις θηλιές του ενός μιταριού και οι άλλες μισές (η άλλη ομάδα) με τον ίδιο τρόπο από το άλλο μιτάρι.

Καθώς η υφάντρα (*) πατάει εναλλάξ τις πατήτρες, τα μιτάρια ανεβοκατεβαίνουν, μια φορά το ένα μια το άλλο, συμπαρασύροντας στην κίνηση αυτή και την ομάδα των νημάτων που περνούν μέσα από τις θηλιές τους. Έτσι, το στημόνι ανοίγει στα δυο, δημιουργεί δηλ. το **στόμα**, μέσα από το οποίο θα περάσει η σαΐτα με το υφάδι. Με το πέρασμα της σαΐτας ξετυλίγεται και απλώνεται το υφάδι ανάμεσα στις κλωστές του στημονιού. Τότε, με το ξυλόχτενο χτυπούμε το υφάδι και σφίγγει το πανί που υφάναμε και στη συνέχεια αλλάζουμε με την πατήτρα τη θέση των μιταριών, (απάνω – κάτω), κατά συνέπεια και των νημάτων, και υφαίνονται έτσι τα νήματα (**). Επαναλαμβάνουμε συνέχεια την ίδια κίνηση από (*) ως (**).

Το κομμάτι που έχουμε υφάνει το τυλίγουμε κάθε τόσο στην **κομποδέτρα**.

Για να μη κινείται η κομποδέτρα και χαλαρώσει έτσι το τέντωμα του στημονιού, χρησιμοποιούμε τη **ζάνουζα**, (μια ξύλινη σφήνα), η οποία μπαίνει σε μια οπή στο άκρο της κομποδέτρας. Ασφαλίζουμε και τη θέση της ζάνουζας με ένα σχοινί που είναι δεμένο στο σκελετό του αργαλειού.

(Βλέπε **Παράρτημα** εικ. 16,17,18,19,20.)

03.01. Αργυριάδες, Βιβλιογραφία

Αγγέλου Άλκης, *Μία λανθάνουσα Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*.

Στον τόμο Πρακτικά Α' Συνεδρίου με θέμα: Η Κοζάνη και η περιοχή της, Ιστορία-Πολιτισμός, Κοζάνη 1993, έκδοση Κοζάνη 1997.

Αγγέλου-Βλάχου Έλλη, *Η παιδεία εις τας τουρκοκρατούμενας Σέρρας*, σελ. 19,28.

Αραβαντινός Παναγιώτης, *Βιογραφική Συλλογή Λογίων της Τουρκοκρατίας*, Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1960, σελ. 156.

- Βακαλόπουλος Κων/νος, *Ο Βόρειος Ελληνισμός κατά την πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα 1878-1894. Απομνημονεύματα Αναστασίου Πηχεώνα*, Institute for Balkan Studies, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 221.
- Βαλέτας Γ., *Ένα άγνωστο Δοκίμιο Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1934, ανατύπωση από το περιοδικό «Εργασία».
- Βέλκος Γρηγόρης, *Αργύριος Παπαρίζος (1764-1851)*, Ο μεγάλος Σελισιώτης Διδάσκαλος του Γένους, Αθήνα 1983.
- Γεδεών Μανουήλ Ι., *Αποσημειώματα Χρονογράφου*, εν Αθήναις 1932, σελ. 8,10, 109.
- Γουναρόπουλος Κ. Α., *Κοζανικά, Πανδώρα*, τόμος 22, φυλλάδιο 527 της 1/7/1872, σελ.536, 537.
- Δρούλια Λουκία-Κουτσοπανάγου Γιούλα, (επιμέλεια), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974*, τόμος 2ος, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών-103, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008.
- Ευαγγελίδης Τρύφων, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, εν Αθήναις 1936, τόμος Α΄, σελ.121, 142 και 284.
- Ζάττας Παντελής, *Σχολεία, διδάσκαλοι, Λόγιοι της Τουρκοκρατούμενης Καστοριάς*, Καστοριανή Εστία. Καστοριά 1996, σελ. 34.
- Λιούφης Παναγιώτης, *Ιστορία της Κοζάνης*, εν Αθήναις 1924, σελ. 226 κ.ε.
- Νάτσιος Δημήτριος Θ., *Ιστορία του Γυμνασίου Λαμίας 1850-1881*. Εκδόσεις του περιοδικού «Φθιωτικά Χρονικά», Λαμία, 1983, σελ. 18.
- Παρανίκας Ματθαίος Κ., *Σχέδιασμα περί της εν τω ελληνικό έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από Αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (ΙΘ') εκατονταετηρίδος*, εν Κωνσταντινουπόλει 1867, σελ. 55.
- Παρανίκας Ματθαίος Κ., *Ιστορία της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης*, εν Αθήναις 1885.
- Παύλου Ιωάννης, *Περιγραφή της εν Μακεδονία Καστοριάς, εκ της του Πουκεβίλλου περιηγήσεως εις την Ελλάδα ερανισθείσα και μετά τινων προσθηκών αυξηθείσα*, Πανδώρα, Σύγγραμμα Περιοδικόν, τόμος 4, τεύχος 87, έτος 1853, σελ. 387.
- Σιγάλας Αντώνιος, *Από την Πνευματικήν Ζωήν των Ελληνικών Κοινοτήτων της Μακεδονίας*, Α΄ Αρχεία και Βιβλιοθήκαι Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1939, σελ 25.
- Στράτης Ευάγγελος, *Ιστορία των εκπαιδευτηρίων της πόλεως Σερρών*, Μακεδονικόν Ημερολόγιον (Επετηρίς των Μακεδόνων) έτους 1909. Έκδοσις του Παμμακεδονικού Συλλόγου. Εν Αθήναις, σελ. 144 και 147.
- Τσαμίσης Παντελής, *Η Καστοριά και τα μνημεία της*, Αθήνα 1949, σελ.84.
- Τσάρας Γιάννης, *Έγγραφα από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, Μακεδονικά*, Σύγγραμμα Περιοδικόν της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, τόμος 7ος, Θεσσαλονίκη 1967.

ΑΡΧΕΙΑ

Πανδέκτης: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού <http://pandektis.ekt.gr>

Γενικά Αρχεία του Κράτους- Τοπικό Αρχείο Λεωνιδίου.

03.02. Αργυριάδες, Εργογραφία

Α΄. Εργογραφία Δημητρίου Αργυριάδη:

1. Αργυριάδες, *Γεωγραφία*, εκτεθείσα μεν γαλλιστί υπό Αδριανού Βάλβι, ερμηνευθείσα δε δια χρήσιν των Ελλήνων υπό Κ. Μ. Κούμα. Μετά δε την αυτού αποβίωσιν αναθεωρηθείσα και με την γ' έκδοσιν του Γαλλικού πρωτοτύπου παραβληθείσα εξεδόθη επιστασία και διορθώσει των Αυταδέλφων Δ. και Ν. Αργυριαδών, εν Βιέννη της Αυστρίας 1838. Μανούσεια, Διαδίκτυο.
2. Αργυριάδες, *Πρακτικά του ευγενεστάτου βαρώνου κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλλιου Μακεδόνο*, συλλεγόντα υπό των Αυταδέλφων Δ. και Ν. Αργυριαδών των εκ Σιατίστης της Μακεδονίας, εν Βιέννη της Αυστρίας 1838. Μανούσεια, Διαδίκτυο.
3. Αργυριάδης Δημήτριος, *Αισώπειοι μύθοι εμμέτρως εκπεφρασμένοι*, εν Κωνσταντινουπόλει 1875. Διαδίκτυο
4. Αργυριάδης Δημήτριος, Εφημερίδα *Ζέφυρος του Ίστρου*, Βουκουρέστι 1841. Γ. Βαλέτας, περιοδικό ΕΡΓΑΣΙΑ, Αθήνα 1934. Δρούλια Λουκία-Κουτσοπανάγου Γιούλα, (επιμέλεια), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974*, τόμος 2ος, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών-103, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008.
5. Αργυριάδης Δημήτριος, *Η Αυρηλιανή Παρθένος του Γερμανού ποιητού Φρ. Σίλλερ*, εν η προσετέθη η βιογραφία του Ποιητού και επίτομος Ιστορία της Γερμανικής Φιλολογίας, ως και της Αρχαίας και Νεωτέρας Ελληνικής ποιήσεως, προς δε και ιστορικά τινες σημειώσεις. Μεταφρασθείσα υπό Δ. Αργυριάδου, εν Αθήναις 1861. Μανούσεια.
6. Αργυριάδης Δημήτριος, *Λεξικόν Γεωγραφικόν*, εν Θεσσαλονίκη 1868. Διαδίκτυο.
7. Αργυριάδης Δημήτριος, *Λόγος επικήδειος εις το επέτειον μνημόσυνον του αοιδίμου Θεοδώρου Μανούσου Σιατιστέως*, Καθηγητού της Ιστορίας εν τω Οθωνείω Πανεπιστημίω, εν Αθήναις 1862. Μανούσεια.
8. Αργυριάδης Δημήτριος, *Συλλογή των προλεγόμενων του αοιδίμου Κοραή* όσα μέχρι τούδε δεν ετυπώθησαν εις τόμον ίδιον. Προς χρήσιν των φιλογενών Ελλήνων. Τμήμα πρώτον τα εις τον Όμηρον προλεγόμενα, εν Αθήναις 1842. Μανούσεια.
9. Αργυριάδης Δημήτριος *Ιστορία περί <ελληνικής> φιλολογίας*. Λανθάνει, το αναφέρει ο Γ. Βαλέτας, περιοδικό ΕΡΓΑΣΙΑ, Αθήνα 1934.

10. Αργυριάδης Δημήτριος *Μαρία Στουάρτη*, τραγωδία, μετάφραση εκ του Γερμανικού. Διαδίκτυο, περιοδικό Πανδώρα, τόμος ΚΒ΄, φυλλάδιο 527 της 1 Μαρτίου 1872, σελίδα 537.
11. Παπά Ρίζος Δημ. Αργυρίου, *Πύρραμος και Θίσβη*, τραγωδία εις πέντε πράξεις, η προσετέθησαν και τινα ποιημάτια συντεθέντα μεν υπό Δημ. Αργυρίου Παπά Ρίζου του εκ Σιατίστης, εν Βιέννη της Αυστρίας 1836. Μανούσεια.

Β΄. Εργογραφία Νικολάου Αργυριάδη:

1. Αργυριάδης Νικόλαος, *Η Φωνή της Πατρίδος*, εν Κωνσταντινουπόλει 1863. Διαδίκτυο.
2. Αργυριάδης Νικόλαος, *Φιλολογικού Συνεκδήμου πάρεργα, ή επιτομή της του Μωάμεθ βιογραφίας*, μεταφρασθείσα εις την ελληνικήν διάλεκτον πιστώς και κατά λέξιν, Εν Κων/πόλει και Αθήναις 1850. Μανούσεια.
3. Αργυριάδης Νικόλαος, *Ουατικανού απόκρυφα ή τα κρύφια και φανερά εγκλήματα του Παπισμού*. Σύγχρονοι και ιστορικά εικόνες. Υπό Θεοδώρου Γρεισιγγέρρου. Εκ της τετάρτης εκδόσεως του Γερμανικού πρωτοτύπου, εξελληνίσαντος Ν. Αργυριάδου. Εν Κωνσταντινουπόλει 1866. Διαδίκτυο και Εθνική.
4. Αργυριάδης Νικόλαος, *Ερανιστής*, ήτοι, συλλογή διατριβών πρωτοτύπων και μεταφραζομένων εκ των αρίστων περιοδικών συγγραμμάτων παρά των κυρίων Αργυριάδου Ν. κ.ά., εν Αθήναις 1842. Μανούσεια.
5. Αργυριάδης Νικόλαος, *Ευριπίδου Ιππόλυτος*, μεταφρασθείς εις την καθομιλουμένην υπό Ν. Αργυριάδου, εν Κωνσταντινουπόλει, 1865. Διαδίκτυο.
6. Αργυριάδης Νικόλαος, Εφημερίδα *Ήλιος*, στην Κων/πολη 1866. Διαδίκτυο, Μ.Ι.Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονογράφου*.
7. Αργυριάδης Νικόλαος, *Θωμάς Σιάτερτων*, δράμα. <Μετάφραση εκ του αγγλικού>. Αναφέρεται στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του: Ουατικανού απόκρυφα ή τα κρύφια και φανερά εγκλήματα του παπισμού ///μετάφραση εκ του αγγλικού σημειώνει ο Γεδεών στο βιβλίο του: Απόγραφα Χρονογράφου. Διαδίκτυο.
8. Αργυριάδης Νικόλαος, *"Μακεδονικά και ιδίως περί Θεσσαλονίκης"*, *Φιλολογικός Συνέκδημος*, αρ. 7-8, εν Αθήναις 31 Μαρτίου 1849. Μανούσεια.
9. Αργυριάδης Νικόλαος, *Μισαγύρτης*. [Εν Κωνσταντινουπόλει]: [χ.ε.], [1868]. Διαδίκτυο.
10. Αργυριάδης Νικόλαος, *Νεώτατα της Ελλάδος κατά της Ασίας τρόπαια*. Ήτοι βιογραφίαι των νεωτάτων Ελλήνων Ηρώων, των εν τω υπέρ της ελευθερίας ιερῷ αγῶνι διαπρεψάντων. Τμήμα α! περιέχον την βιογραφίαν του Κ. Κανάρη υπό Ν. Α. του Μαραθωνίου, και την εικόνα του Ἡρώος, εν Λειψία της Σαξωνίας 1835. Διαδίκτυο.

11. Αργυριάδης Νικόλαος, *Ομήρου Οδύσσεια μεθερμηνευθείσα εις την καθομιλουμένην προς χρήση του λαού υπό Ν. Αργυριάδου, μετα των αναγκαίων σημειώσεων, εν Κωνσταντινουπόλει 1867*. Εθνική και Διαδίκτυο.
12. Αργυριάδης Νικόλαος, *Περικλής*, Εθνικόν Μυθιστόρημα. Εκδιδόντος Ν. Αργυριάδου, Τ.1, Εν Κωνσταντινουπόλει, 1863.<μετάφραση εκ του αγγλικού> ///μετάφραση εκ του αγγλικού σημειώνει ο Γεδεών στο βιβλίο του: Απόγραφα Χρονογράφου// το ίδιο και στην εισαγωγή της πρώτης έκδοσης ο ίδιος ο Νικόλαος. Διαδίκτυο.
13. Αργυριάδης Νικόλαος, *Προπύλαια Ελληνικής Μυθολογίας*, Αθήναι 1879. Εθνική.
14. Αργυριάδης Νικόλαος, *Τα χρήματα του Διαβόλου*. Δράμα εις πράξεις τρεις, μεταφρασθέν εκ του Ιταλικού υπό Ν. Αργυριάδου, εν Κωνσταντινουπόλει 1865. Διαδίκτυο.
15. Αργυριάδης Νικόλαος, *Υιός της πατρίδος*, σύγγραμμα ηθικόν καί θρησκευτικόν εκδιδόμενον υπό Ν. Αργυριάδου, εν Αθήναις 1841, (περιοδικό). Μανούσεια.

03.03. Αργυριάδες, τα σχετικά με την «Ιστορία περί Φιλολογίας» του Δημητρίου Αργυριάδη

Για το χειρόγραφο της «*Ιστορίας περί Φιλολογίας*» δίνει ο ίδιος ο Δ. Αργυριάδης πληροφορίες στο βιβλίο του *Αυρηλιανή Παρθένος*, όπου, στη σελ. 182, αναφέρει: «...εκ της χειρογράφου ημετέρας ιστορίας περί Φιλολογίας ερανισθείσης υπό πολλών ιστοριογράφων της Αρχαιότητος Ελλήνων τε και νεωτέρων Ευρωπαίων...» και στη σελ. 198 δηλώνει: «... την χειρόγραφον ημετέραν ιστορίαν περί ελληνικής φιλολογίας προσεχώς εκδιδομένην...».

Αυτής της «*Ιστορίας περί Φιλολογίας*» περίληψη έγραψε ο Δ. Αργυριάδης το 1845 και τη δημοσίευσε το 1861 ως επίμετρο στο βιβλίο του «*Αυρηλιανή Παρθένος*» με τίτλο *ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΣ*, η οποία αρχίζει ως εξής: «*Επίτομος εκδρομή εις το περί Ελληνικής ποιήσεως εκ της χειρογράφου ημετέρας ιστορίας περί Φιλολογίας...*», σελ. 182.

Το 1934 ο Γ. Βαλέτας αυτή την περίληψη (που ο ίδιος την ονομάζει «ιστορική επισκόπηση των ελληνικών γραμμάτων από τον Όμηρο ίσαμε τον Κάλβο και το Σολωμό») την παρουσίασε και τη σχολίασε επαινετικά σε εργασία του με τον τίτλο «*Ένα άγνωστο Δοκίμιο Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*», Αθήνα 1934, στο περιοδικό «Εργασία».

Αξιολογώντας το έργο αυτό ο Βαλέτας γράφει: «Με όλες τις ελλείψεις του, έχει μεγάλη σημασία στην οργανική εξέλιξη της νεοελληνικής φιλολογίας (όχι λογοτεχνίας) και κριτικής». Και προσθέτει ότι το έργο του είναι σημαντικό για τρεις λόγους: για το χρόνο που το έγραψε, για τον τρόπο που έγραψε, για τις απόψεις του για το Σολωμό.

Ο Αργυριάδης είναι ο πρώτος που μας έδωσε μια Γραμματολογία των ελληνικών Γραμμάτων με σκοπό καθαρά φιλολογικό και γραμμένο στα ελληνικά για τους ανθρώπους του τόπου του.

Σημασία μεγάλη έχει ο τρόπος που έγραψε. Έκανε μια επισκόπηση όλης της ιστορίας των ελληνικών γραμμάτων όλων των εποχών, από την αρχαιότητα ως τα νεότερα χρόνια, από τους ύμνους του Ορφέα ως την ποίηση του Σολωμού και έδειξε την διαδοχή και τη συνέχεια της πνευματικής ζωής του τόπου μας.

Τρίτο σημαντικό στοιχείο της εργασίας του είναι η αξία που αναγνώρισε ο Αργυριάδης στην ποίηση του Σολωμού. Σε μια εποχή που όλοι αγνοούσαν τον Σολωμό, αυτός τον ξεχώρισε «προφητικά προαναγγέλλοντας τον ποιητάρχη της νέας Ελλάδας, τον «κλασικό ποιητή».

Και κλείνει τη σύντομη κριτική παρουσίαση ο Βαλέτας σημειώνοντας για τον Αργυριάδη: «του αξίζει μια σημαντική θέση στη νεοελληνική κριτική και στην ιστορία των νεοελληνικών σπουδών και του αξίζει ακόμα μια λεπτομερής μονογραφία για τη ζωή και το έργο του σημαντικού αυτού ανθρώπου, που έμεινε παραγνωρισμένος τόσα χρόνια, ένα σχεδόν αιώνα».

(Φωτοτυπημένο ανάτυπο της εργασίας αυτής μας προμήθευσε από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης ο κ. Αλφόνσος Δελής).

Το αρχικό όμως και πλήρες έργο του Αργυριάδη «Ιστορία περί Φιλολογίας...» δεν ξέρουμε αν εκδόθηκε, παραμένει μέχρι σήμερα «λανθάνον», κατά την έκφραση του Άλκη Αγγέλου στην εισήγηση του: *Μία λανθάνουσα Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, στον τόμο Πρακτικά Α' Συνεδρίου, Κοζάνη Σεπτέμβριος 1993, με θέμα "Η Κοζάνη και η περιοχή της, Ιστορία-Πολιτισμός".

04. Αρχοντικά, σύντομες πληροφορίες για τη δομή των σιατιστινών αρχοντικών

Δίνουμε μια συνοπτική πληροφόρηση, που ισχύει για όλα τα οικοδομήματα της πόλης μας τα οποία χαρακτηρίζονται ως αρχοντικά - "ARXONDIKA", a richman's stately house κατά τον καθηγητή Ν. Μουτσόπουλο.

Η κάτοψη των αρχοντικών έχει τη μορφή Γ με την είσοδο στο ισόγειο στη γωνία του Γ και στην πιο μεγάλη πλευρά του. Στο ύψος του πρώτου ορόφου στη μικρή πλευρά του Γ υπάρχει παράθυρο / άνοιγμα, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πολεμίστρα. Με τον τρόπο αυτό προφυλάσσεται η είσοδος.

Τη μορφή αυτή των αρχοντικών επέβαλαν -κατά την άποψη του καθηγητή Γ. Μέγα- λόγοι ασφάλειας.

Από την κύρια εσωτερική είσοδο του σπιτιού (όχι την αυλόπορτα) μπαίνουμε στην κεντρική **ισόγεια** πλακοστρωμένη εσωτερική αίθουσα, τη **μεσιά**.

Στο **ισόγειο** εκτός από τη **μεσιά** υπάρχει και το **κατώι** (χώρος όπου φυλάσσεται το κρασί) και το **μαγαζί**, που σύμφωνα με το Φ.Ζ.: «Ο προορισμός

του μαγαζιού δεν ήτο η αποθήκευσις των τροφίμων, δια τα οποία υπήρχαν τα κελάρια. Τα μαγαζιά χρησίμευαν για την τοποθέτηση των εμπορικών αντικειμένων που μεταφέρονταν από την Ευρώπη. Τούτο μαρτυρεί η κατασκευή αυτών σε μέρος θερμό, φωτεινό, με πατάρια, με ράφια και με κουτιά φέροντα χωρισμένες θεσούλες για τα διάφορα πολύτιμα κοσμήματα και νομίσματα και ασφαλισμένα με θύρα στερεότερη από τις άλλες θύρες του σπιτιού».

Το **1ο πάτωμα** της οικοδομής ονομάζεται από τους επιστήμονες που ασχολούνται με τη δομή των σιατιστινών αρχοντικών **μετζοπάτωμα** και έχει τα δωμάτια **ηλιακό** και **χειμωνιάτικα**.

Το **2ο πάτωμα** της οικοδομής λέγεται **όροφος**. Στον όροφο βρίσκεται η μεγάλη σάλα, που ονομάζεται **ανώι**, και οι **καλοί οντάδες**, δηλαδή τα δωμάτια υποδοχής. Άλλες ονομασίες των δωματίων αυτών είναι: καλοκαιρινά, καφέ-οντάδες, μπας-οντάδες. Το ανώι κάποτε δημιουργεί **σαχνισί**.

ηλιακός= ο βασικός χώρος του **μετζοπατώματος**.

Ο **Φ.Ζυγούρης** χρησιμοποιεί για τον ίδιο αυτό χώρο και το όνομα «**ανηλιακός**».

Ο Γ. Λάιος στο βιβλίο του **Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση (17^{ος} - 19^{ος} αι.)**, σελ.150, γράφει:{... στο «ηλιακό» ή «ανηλιακό» υπάρχει μια τοιχογραφία...}.

ανώι= η σάλα του δευτέρου πατώματος, του **ορόφου**, όπου γίνονταν οι επίσημες συγκεντρώσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστόλου Ιωάννης, **Ιστορία της Σιατίστης**. Εκδοτικός οίκος Δημητράκου Α.Ε. Αθήνα 1929.

Κριαράς Εμμ., **Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας: 1100-1669**. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.] 1968-

Λάιος Γ., **Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση (17^{ος} - 19^{ος} αι.)**, έκδ. της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1982.

Μέγας Γεώργιος, **Σιάτιστα, τ' αρχοντικά της, τα τραγούδια της κι οι μουσικοί της**, έκδοση του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Αθήνα 1963.

Μουτσόπουλος Ν., **Τα Αρχοντικά της Σιάτιστας**, [χωρίς τόπο έκδοσης, χωρίς χρονολογία].

Μπέντας Κων/νος, **"Οι ξακουστές πόρτες της Σιάτιστας"**, Μακεδονικόν Ημερολόγιον Ν. Σφενδόνη, 1952.

Χατσιούλης Μιχαήλ Γ., **Σιατιστινή ντοπιολαλιά -Τα Σιατσνά**. Έκδοση της Μανούσειας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σιάτιστας, Σιάτιστα 2004.

Σιάτιστα, του εκδοτικού οίκου Μέλισσα στη σειρά Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1989.

Σιατιστέων Μνήμη, Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1972.

Η Σιάτιστα μπροστά στο 2000, 1ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δήμου Σιάτιστας. Έκδοση Δήμου Σιάτιστας, Σιάτιστα 1994.

Η Σιάτιστα, πρόσκληση γνωριμίας. Η έκδοση αυτή του Δήμου Σιάτιστας έγινε το 1993 με συντακτική επιτροπή τους: Μιχαήλ Γ. Δαϊναβά, Αναστάσιο Ν. Δάρδα, Δημήτριο Γ. Μπάτζιο, Γεώργιο Μ. Μπόντα και Δημήτριο Γ. Σιάσιο και με φωτογραφίες του Γεωργίου Λογδανίδη.

05. Βαράκι

Βαράκι = Χρυσοπέταλα
(κατασκευή και χρήση)

.....
ΧΡΥΣΟΠΕΤΑΛΑ, ήτοι ΒΑΡΑΚΙ· ο χρυσός υπερβαίνει όλα τα σώματα εις την λεπτότητα των ατόμων της συγκράσεώς του, καθώς αποδεικνύεται από την υπερβολικήν του έκτασιν, διότι από μίαν ουγκίαν χρυσού καθαρού κατασκευάζονται 1600 πέταλα ή φύλλα προς 37 γραμμιάς γεωμετρικάς τετραγώνους το εν, ήτοι κατά τον υπολογισμόν των Φυσικομαθηματικών εις έκτασιν 159,092 μεγαλητέραν.

.....
Σφυρίζεται το πέταλον τούτο εις μαύρον μάρμαρον, ομαλώτατον, ένα πόδα τετραγωνικώς εκτεινόμενον και με τρία σφυρία.....αναλογικώς με αυτά (τα σφυρία) είναι και 4 τετραγωνικά περιφράγματα, εις τα οποία κατά σειράν εμβαλλόμενα σφυρηλατούνται τα χρυσοπέταλα.

Η δε κατασκευή αυτών γίνεται με τον τρόπον τούτον:

Χύνουν καθαρόν χρυσόν τετράγωνον, ψιλόν ως το χαρτί, τον κόπτουν εις πολλά τετράγωνα, κατά το μήκος ενός δακτύλου, τα επισωρεύουν εις το μικρόν περίφραγμα και το σφυρηλατούν έως να γεμίση. Εκβάλλοντες μερικά, και κόπτοντες πάλιν τετραγωνικώς, τα επισωρεύουν εις το δεύτερον, και ομοίως έως του τετάρτου· ώστε από 20 πρώτα κομμάτια γίνονται 500 λεπτότατα χρυσοπέταλα, τα οποία τελευταίον βάλλουν ανά εν μεταξύ χαρτίου αλειμμένου με βώλον κοκκίνην, δια να μη κολλήσουν, και τα συνδέουν προς 25 φύλλα το δεμάτι, ή φάκελλον.

.....
Χρησιμεύουν τα πέταλα αυτά εις το χρύσωμα....διαφόρων πραγμάτων....

Εις την Κωνσταντινούπολιν σφυρηλατούνται τοιαύτα πέταλα και οι χρυσοπεταλισταί ονομάζονται Τουρκιστί Βαρακτζήδες, από το Βαράκι, χρυσοπέταλον....

Παπαδόπουλος Νικόλαος, **Ερμής ο Κερδώς ήτοι εμπορική εγκυκλοπαίδεια** συγγραφείσα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου δια προτροπής και δαπάνης του εν Κωνσταντινουπόλει τιμίου και φιλογενούς Εμπορικού Συστήματος των Ελλήνων Μεγαλεμπόρων. Προς χρήσιν και ωφέλειαν αυτών και των απανταχού ομογενών. Εν Βενετία 1815, παρά Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων, σελ. 362,363.

Άλλες σχετικές αναφορές:

1.Βαράκι= λεπτό φύλλο χρυσού, με το οποίο επιχρυσώνουν βιβλία, έπιπλα, κλπ. [τουρκ. varak]

βαρακώνω= επιχρυσώνω με λεπτό φύλλο χρυσού [βαράκι].

Κριαράς Εμμανουήλ, **Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής γλώσσας, γραπτής και προφορικής**: Ορθογραφικό, ερμηνευτικό, ετυμολογικό συνωνύμων- αντιθέτων, κυρίων ονομάτων. Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών 1995.

2.Βαράκι =λεπτό φύλλο χρυσού.

Χατσιούλης Μιχαήλ Γ., **Σιατιστινή ντοπιολαλιά -Τα Σιατσνά**. Έκδοση της Μανούσειας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σιάτιστας, Σιάτιστα 2004.

3 Από το λογαριασμό για το κωδωνοστάσιο της Αγίας Παρασκευής Γερανείας το 1865:

«.. όσα δια χάλκομα (Μπακίρι) Σίδερα, Κυράδες,
Παλαμάρη Κουδούνιον.....8.375: 10
ομοίως Σίδερα, δουλευτικά Μέντζαν Σπίρον Παππά
Θεοδώρου δια **Μάλαμα (βαράκη)** τον Πούλιον
Κατζιανίκου, Κλειδαριά και λοιπά.....1.340: 20...»

Δάρδας Α., «**Ο Ναός και το κωδωνοστάσιο των Αγ. Παρασκευής και Αικατερίνης Σιάτιστας**», περιοδικό **Σιατιστινά**, έκδοση του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, τεύχος 19-20, Θεσσαλονίκη 1999-2000, σελ. 13.

Σήμερα στη Σιάτιστα **τα βαράκια** τα βρίσκουμε σε ορισμένα από τα παλιά παντοπωλεία, είναι χρυσόχαρτα και χρησιμοποιούνται και για να επικαλύψουμε τα λουλούδια που πηγαίνουμε στο «καλημέρισμα» νεκρού και να επιχρυσώσουμε το κρανίο κατά την ανακομιδή.

06. Γάμος σιατιστινός: πρόσθετες πληροφορίες

(για το "ξώφυλλο χαρτί", το "νάχτι", τα "μαζιά", τον "πρόγκαστο" και τα "γεμίσια") από δημοσιευμένα κείμενα και άλλων σιατιστινών μελετητών του σιατιστινού γάμου

06.01. ΓΑΜΟΣ - ΞΩΦΥΛΛΟ

Όταν «ο προξενητής» ολοκλήρωνε τις διαπραγματεύσεις για το «προξενιό» και ανακοίνωνε στους γονείς της νύφης την επιτυχή ολοκλήρωση της αποστολής του, οι γονείς της νύφης προσκαλούσαν τον εφημέριο της ενορίας τους και τους πλησιέστερους συγγενείς, για να ετοιμάσουν τα «σημάδια». Αυτά είναι το **δαχτυλίδι** και το «**εξώφυλλον**».

Το «**εξώφυλλον**» είναι μια κόλλα χαρτιού, στην οποία ο ιερέας γράφει με συντομία την «**προίκα**» που θα δώσουν οι γονείς στην κόρη τους.

Το επίσημο «**προικοσύμφωνο**» με όλες τις λεπτομέρειες για τα προικιά, τα ακίνητα και τα μετρητά το έστελναν στα «**επίσημα**» ή τουλάχιστο μια εβδομάδα πριν να γίνει ο γάμος.

Ο Οικονόμου στα **Γαμήλια έθιμα εν Σιατίστη** αναφέρει το «**εξώφυλλον**» ως «**ξεστοίχι**».

1. Γκανούλης Γεώργιος, "**Οι αρραβώνες εν Σιατίστη**",
2. Οικονόμου Κ. - Σιγάλας Α., "**Γαμήλια έθιμα εν Σιατίστη**",
3. Ρούζιος Ναούμ, "**Τα προικοσύμφωνα κατά την Τουρκοκρατία**".

06.02. ΓΑΜΟΣ-NAXTI

1. Χατσιούλης Μιχαήλ Γ., **Σιατιστινή ντοπιολαλιά -Τα Σιατσνά,**

***νάχτσι**=το μέρος της προίκας που είναι σε χρήμα, τα μετρητά*

***τράχουμα**=το χρηματικό μέρος της προίκας*

- 2.Οικονόμου Κ. - Σιγάλας Α., "**Γαμήλια έθιμα εν Σιατίστη**", σελ.265 και 274.

«.....Μετά την απροσδιόριστον διάρκεια του αρραβώνος άρχεται τέλος πάντων ο γάμος από την Κυριακήν, καθ ήν ο πατήρ ή ο κηδεμών της νύμφης διά τινος οικιακού ή συγγενούς μετρά εις τον γαμβρόν το λεγόμενον «**τράχουμα**» (ή «**νάχτι**»), όσα δηλαδή χρήματα υπεσχέθη να δώσει ως προίκα,.....».

Κανονισμός των Αρραβώνων εν Σιατίστη: «.....Άρθρον Ζ΄ Το λεγόμενον **νάχτι** (η εις χρήμα προίκα, ή άλλως καλουμένη τράχουμα) να γράφηται ρητός εις το όνομα της νέας, ο δε νέος λαμβάνων τούτο εις χείρας να δίδη ασφάλειαν ...».

- 3.Πανταζόπουλος Νικόλαος συνεργασία Δεσποίνης Τσούρκα - Παπαστά-θη, **Κώδιξ Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης 17^{ος} -18^{ος} αι**, σελ. 203.

«**Νάχτι**: Τα μετρητά χρυσά ή αργυρά· εις την περιοχόν της Κοζάνης - Σιατί-στης, μετρητά, τα οποία δίδονται εκ μέρους της νύμφης εις τον γαμβρόν και τα οποία πρέπει απαραίτητως να μνημονεύονται εις την αρχήν του προικοσυμφώ-νου».

06.03. ΓΑΜΟΣ- MAZIA

- 1.Με τον όρο «**Μαζιά**» σήμερα εννοούμε αφενός το μέρος της τελετουργί-ας του σιατιστινού γάμου το οποίο ονομάζεται **Μαζιά** και αφετέρου το σύνολο των δώρων που στέλνει ο γαμπρός στη νύφη την Κυριακή πριν από την Κυρια-κή του γάμου.

2. Σε υποσημειώσεις στο άρθρο: Οικονόμου Κ. - Σιγάλα Α., "**Γαμήλια έ-θιμα εν Σιατίστη**", **Μακεδονικά**, σελ. 267, διαβάζουμε:

«**μαζιά** =δρυοκοκκίδες ή δρυοκοκκίδια, χρησιμοποιούμενα ως βαφική ου-σία και αποστελλόμενα ομού με την ίκναν προς την νύμφην».

«**ίκνα**, αλλαχού **οκνά** και **κνα** (ή χεννάν, αλχάνι) είναι σκόνι παρασκευα-ζομένη εκ των ξηρών φύλλων του φυτού «**λαουσονία η λευκή**», του παρ' αρ-χαίοις «**Κύπρος**», χρησιμοποιείται δε ως βαφική ουσία όπως και το μαζί, ιδίως

δια το βάψιμο των χειλέων, των μαγουλών και των νυχιών, ως και μαλλιών των νεονύμφων».

3.Ο Δ. Παπανασούμ, **Λαογραφικά Σιατίστης**, σελ. 14, περιγράφει την παρασκευή «μαζιών» ως βαφικής ουσίας μαλλιών γυναικών, όπως του την αφηγήθηκε η Αικατερίνη Τόζιου.

«...Παίρναμε τα βαλάνια αυτά, τα βάζαμε σε ένα τηγάνι και τα καβουρντίζαμε. Μετά τα κοπανίζαμε, τα κάναμε σκόνη, βάζαμε και λίγη κοπανισμένη ίκνα (ύσκα). Ρίχναμε λίγο βραστό νερό, τα ζυμώναμε και τα φκιάναμε σαν βόλια (σβώλους). Αυτά τα απλώναμε στις ρίζες των μαλλιών μας, δέναμε ένα μαντήλι σφιχτά στο κεφάλι μας και τ' αφήναμε ώρες. Μετά λουζόμασταν, μαλάκωναν και γυάλιζαν τα μαλλιά μας. Η ίκνα έδινε χρώμα και τα βαλάνια το διατηρούσαν...».

«...Ο καθηγητής της Δασολογίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης κ. Γ. Παπαϊωάννου... μας είπε πως: «δεν πρόκειται περί καρπών δρυός, αλλά περί κηκιδίων αναπτυσσομένων επί της δρυός *Quercus Trojana* και *Quercus Macedonica* αφθονούσης εις την περιφέρειαν Σιατίστης. Περιέχει δεψικάς ουσίας εις μεγίστην ποσότητα και χρησιμοποιείται, ως όλαι αι κηκίδες, δια την στερέωσιν του χρώματος επί των υφασμάτων, νημάτων μαλλίου κ.τ.λ. Επίσης τα καθιστά ασαπή»... «...η **ύσκα** είναι αποξηραμένος μίσχος ειδικού μανιταριού, που έχει χρωστικές ιδιότητες...».

06.04. ΓΑΜΟΣ-ΠΡΟΠΚΑΣΤΟΣ

Πρόπκαστος, Πρόπκαστος κατά τον Φ. Ζυγούρη

Δεν γνωρίζουμε την ετυμολογία και την ακριβή σημασία της λέξης.

Γι' αυτό παραθέτουμε δύο απόψεις, τις οποίες διατύπωσαν στο παρελθόν δυο γνωστοί μελετητές των εθίμων της Σιατίστης:

1. «...Νομίζομε πως η λέξη «**πρόπκαστους**» είναι παραφθορά της λέξης πρόπλαστος (άρτος), ψωμί που έπλασαν την Παρασκευή, ημέρα που προηγείται του Σαββάτου. Στη Σιατίστη παρατηρούνται συχνά τέτοιες παραφθορές, π.χ. τα μύγδαλα> τα μύργαλα, μια φορά> μια φουρά> μια βουλά...» .

Παπανασούμ Δημήτριος, **Λαογραφικά Σιατίστης**, σελ. 18.

2. «....Όθεν η *κολούρα*, η εκ του ζυμωθέντος χυμού κατασκευαζομένη την ακόλουθον ημέραν, λέγεται πρόπκαστος, ό εστί προαπείκαστος, το δε απεικάζω αντί του εννοώ και καταλαμβάνω είναι πολύ εύχρηστο εκεί (δηλ. στη Σιατίστη) ...».

Οικονόμου Κ. - Σιγάλας Α., "**Γαμήλια έθιμα εν Σιατίστη**", σελ. 267.

06.05. ΓΑΜΟΣ-ΓΕΜΙΣΙΑ

1.Με τον όρο «**γεμίσια**» εννοούμε αφενός το μέρος της τελετουργίας του σιατιστινού γάμου το οποίο ονομάζουμε «**γεμίσια**», τις επισκέψεις δηλαδή των νεονύμφων σε σπίτια που τους προσκαλούν, και αφετέρου τα *κεράσματα*, διά-

φορα ζαχαρωτά (καραμέλες, κουφέτα κ. τ. ο.), που τους προσφέρονται σ' αυτές τις επισκέψεις.

Παπαναούμ Δημήτριος, **Λαογραφικά Σιατίστης**, σελ. 27.

2. «...Κατά τας επισκέψεις ταύτας <δηλαδή των νεονύμφων σε σπίτια που τους προσκαλούν> προσφέρονται εν αφθονία ζαχαρωτά, γλυκύσματα, οπωρικά κ.λπ. κοινώς δε λέγονται οι επισκέψεις αυτά τα «γεμίσια».⁽³⁾

⁽³⁾ Γεμίσια λέξις τουρκική= οπωρικά, φρούτα.

Γκανούλης Γεώργιος, **"Τα κατά τον Γάμον ήθη και έθιμα εν Σιατίστη"**, σελ. 187.

3. γεμίσια = φρούτα

Καλογερόπουλος Νίκος, **"Ένα αγροτικό νοικοκυριό στο Κριμίνι στα μέσα του 19^{ου} αι."** σελ.100.

4. Σήμερα, 2010, στη Σιάτιστα αυτοί που προσκαλούν τους νεονύμφους δίνουν στη νύφη ή την πεθερά μπομπονιέρα με κουφέτα στο πιάτο, ανταπόδοση των φίλων στο κάλεσμα που τους έκανε το ζευγάρι να παρευρεθούν στο γάμο τους.

Τζώνος Λάκης, προφορική μαρτυρία, Σιάτιστα 2003.

Ο πλήρης τίτλος για καθένα από τα βιβλία που χρησιμοποιήσαμε

Γκανούλης Γεώργιος, **"Οι αρραβώνες εν Σιατίστη"**, Μακεδονικόν Ημερολόγιον, Ν. Σφενδόνη, 1933.

Γκανούλης Γεώργιος, **"Τα κατά τον Γάμον ήθη και έθιμα εν Σιατίστη"**, Μακεδονικόν Ημερολόγιον, Ν. Σφενδόνη, 1930.

Καλογερόπουλος Νίκος, **"Ένα αγροτικό νοικοκυριό στο Κριμίνι στα μέσα του 19^{ου} αι."** Εισήγηση στο Διεθνές συνέδριο: Η Δυτική Μακεδονία κατά τους χρόνους της τουρκικής κυριαρχίας με έμφαση στους Δυτικομακεδόνες απόδημους στις Βαλκανικές χώρες (15^{ος} αιώνας έως το 1912), Σιάτιστα 2003.

Οικονόμου Κ. - Σιγάλας Α., **"Γαμήλια έθιμα εν Σιατίστη"**, Μακεδονικά, Σύγγραμμα Περιοδικόν της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, τόμος πρώτος, Θεσσαλονίκη 1940.

Πανταζόπουλος Νικόλαος συνεργασία Δεσποίνης Τσούρκα-Παπαστάθη, **Κώδιξ Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης 17^{ος} – 18^{ος} αι.**, στη σειρά Δικαιικά Μεταβυζαντιακά Μνημεία, εκδιδόμενα υπό του καθηγητού Ν. Ι. Πανταζοπούλου, τεύχος Α', Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 203.

Παπαναούμ Δ, **Λαογραφικά Σιατίστης**, έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1968.

Ρούζιος Ναούμ, **"Τα προικοσύμφωνα κατά την Τουρκοκρατία, Σιατιστέων Μνήμη**, Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1972.

Χατσιούλης Μιχαήλ Γ., **Σιατιστινή ντοπιολαλιά -Τα Σιατσνά**. Έκδοση της Μανούσειας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σιάτιστας, Σιάτιστα 2004.

07. Γούνα: πώς γίνεται ένα γούνινο πανωφόρι με πρώτη ύλη το «χορδά»

(χορδός: μικρά κομμάτια, αποκόμματα γουναρικών προς επεξεργασία)

Ο κοφτάς, ο τεχνίτης δηλαδή που κόβει τα αποκόμματα, αραδιάζει για ράψιμο τα επιλεγμένα αποκόμματα -κομματάκια γούνας- ως εξής:

1. Πάνω στο **τεξιάχι**, το τραπέζι πάνω στο οποίο βάζουν τα γουναρικά και τα δουλεύουν, βάζει μια κόλλα χαρτί.

2. Συνταιριάζει και **τοποθετεί** πάνω στην κόλλα τα **αποκόμματα** με τη σάρκα κάτω (αυτός βλέπει το τρίχωμα).

3. Τοποθετεί πάνω τους (στην κορυφή της κόλλας) το **πανάρι**, εργαλείο που μοιάζει με *φαρδύ χάρακα*, και τυλίγει γύρω του την κόλλα μαζί με τα αποκόμματα με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην φύγουν από τη σειρά και τη θέση στην οποία τα έβαλε.

Για μεγαλύτερη ευκολία ο κοφτάς μπορεί να ακολουθήσει και την παρακάτω τεχνική:

Πάνω στο **τεξιάχι** τοποθετεί ένα **πανάρι** (το οποίο στη Σιάτιστα το λέμε **νταμπλά**), διαστάσεων 1,30μ. επί 0,60μ. Πάνω του απλώνει την κόλλα και πάνω της τοποθετεί τα αποκόμματα, όπως αναφέραμε και παραπάνω. Όταν τελειώσει την τοποθέτηση, απλώνει πάνω τους μια άλλη κόλλα χαρτί και από πάνω τοποθετεί άλλο πανάρι. Τη συσκευασία αυτή την κρατά ενωμένη δένοντάς την με σπάγκο, για την περίπτωση που θα μεταφερθεί εκτός εργαστηρίου και

4. Πριν τα δώσει για ράψιμο στο **μηχανικό**, στον τεχνίτη δηλαδή που *συρράπτει στη μηχανή τα αποκόμματα*, κάνει μια κατακόρυφη αναστροφή αυτής της συσκευασίας και του δίνει τα αποκόμματα έτοιμα (δηλ. με τη σάρκα επάνω) διευκολύνοντάς τον έτσι στη συρραφή τους.

Συνοπτικά η επεξεργασία του χορδά για να κάνουμε παλτό:

1. **Καθαρίζω** το χορδά, *απαλλάσσω τα αποκόμματα από καθετί περιττό*.

2. **Χωρίζω** το χορδά, δηλαδή κόβω μικρά αποκόμματα καταλλήλως και, αφού τα ξεχωρίσω κατά χρώμα, κατά ύψος του τριχώματος και τις αποχρώσεις, τα αραδιάζω στο χαρτί, έτοιμα για ράψιμο, για να κάμω ένα μεγάλο κομμάτι γούνας.

3. **Ράβω** τα αποκόμματα και κάνω τα **πλέτερ**, (πλέτα ή μπότα) μεγάλα κομμάτια γούνας, οι διαστάσεις των οποίων ποικίλλουν ανάλογα με τη μόδα που επικρατεί στη μορφή των παλτών.

4. Από τα πλέτερ κάνω το «**ύφασμα**», το συνολικό πλέον γούνινο κομμάτι, από το οποίο θα κάνω το παλτό.

5. **Σταματώνω** το ύφασμα. Επάνω στη σταματούρα, *τάβλα διαστάσεων περίπου 2,40 X 1,50 και πάχους 3 εκ.*, τεντώνω και καρφώνω το βρεγμένο ημι-

τελές (πλέτερ) γουναρικό, για να πάρει τις διαστάσεις και τη φόρμα που απαιτείται, σχ.1 και σχ.2.

6. **Ξεσταματώνω**, βγάζω δηλαδή τους συνδετήρες τώρα, παλιά τα καρφιά, που συγκρατούν το γουναρικό πάνω στη σταματούρα.

7. **Κόβω** το ύφασμα πάνω στο πατρόν.

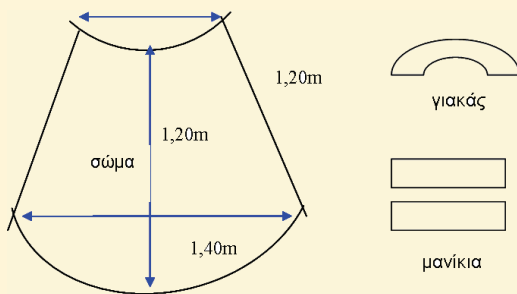
8. Κάνω **το πικίρισμα**, δηλαδή βάζω αυτοκόλλητα σε γιακάδες, μανίκια κ.λπ., για να στηθεί καλύτερα το παλτό.

9. **Μοντάρω** τα κομμάτια που έκοψα με βάση το πατρόν, δηλαδή σχηματίζω τα μανίκια, ενώνω το πίσω με τα δυο μπροστινά κομμάτια, συναρμολογώ δηλαδή το παλτό.

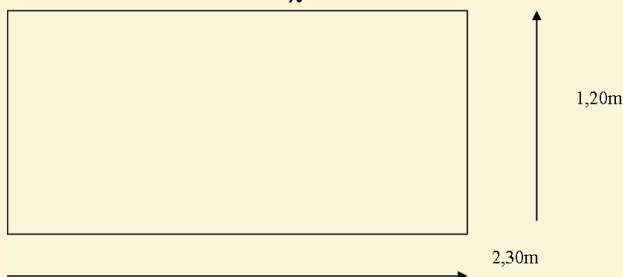
10. Κάνω το **κλείσιμο** τους, δηλαδή ράβω τα διάφορα μέρη του παλτού μεταξύ τους, όσα δεν έγιναν στο μοντάρισμα. Το κλείσιμο γίνεται από τη μολίστρα.

11. **Φοδράρω** το ραμμένο πια παλτό.

Στη **σταματούρα** είναι εκ των προτέρων ζωγραφισμένη η φόρμα.

Σχ.1

Σχ.2

Βιβλιογραφία

Λεωνίδα Θ. Πουλιόπουλου και Βενετίας Αν. Σιώντα, **Λεξικό Γούνας**, Εκδόσεις ΙΩΝ, Αθήνα 2005.

Ευχαριστίες στους γείτονες Αλέκα, Ζωή, Νίκο και Τάκη Τσιόκανο, που μας βοήθησαν να γράψουμε τις πληροφορίες αυτές.

08. Διοικητική διαίρεση στα τελευταία χρόνια της τουρκικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια, μια σύντομη γενική θεώρηση

*Π*ρέπει να σημειώσουμε πως η **διοικητική διαίρεση** κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας παρουσίασε αλλαγές, σε γενικές όμως γραμμές μπορεί να αποδοθεί με τον ακόλουθο πίνακα:

(Γενικές διοικήσεις)	Βιλαέτια ↓
(Επαρχίες)	Σαντζάκια ↓
(Υποδιοικήσεις)	Καζάδες ↓
(Δήμοι)	Νεχιγιέδες ή Ναχιγιέδες ↓
(χωριά)	

Υπάρχουν και (Νομαρχίες) **Μουτεσαριφλίκια**, που υπάγονται απ' ευθείας στο Υπουργείο Εσωτερικών.

Για τα **Μουτεσαριφλίκια** ισχύει ο πίνακας:

(Νομαρχία)	Μουτεσαριφλίκιο (στην έδρα του διαμένει ο Μουτεσαρίφης) ↓
(Υποδιοικήσεις)	Καζάδες (στην έδρα του διαμένει ο Καϊμακάμης) ↓
	Μουδουρλίκια (στην έδρα του διαμένει ο Μουδίρης)

Για τη **Σιάτιστα του 1886** ο Ν. Σχοινάς σημειώνει:

Μουτεσαριφλίκι: **Σερβίων**

Καζάς: **Ανασελίτσης**

Μουδουρλίκι: **Σιατίστης**

Ο Αν. Λαζάρου για το έτος 1910 δέχεται το Μουτεσαριφλίκι Σερβίων να υπάγεται στη Νομαρχία Βιτωλίων και όχι απ' ευθείας στο Υπουργείο Εσωτερικών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιανόπουλος Ιωάννης, «**Επαρχιακή Διοίκηση**», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ΄, Αθήνα 1975, σελ. 103.

**10. Ελληνικές Κοινότητες κατά την Τουρκοκρατία.
Φορολογία των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας**

Α΄ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Στην εποχή της Τουρκοκρατίας σε κάθε χωριό, κωμόπολη ή πόλη υπήρχε μια **κοινότητα** [=το σύνολο των χριστιανών κατοίκων ενός χωριού ή πόλης με επικεφαλής τους κοινοτικούς τους άρχοντες].

Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις θεωρίες για την προέλευση των ελληνικών κοινοτήτων και μία πραγματικότητα: Οι κοινότητες λειτούργησαν μέσα στο διοικητικό σύστημα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που **διέπονταν από το εθιμικό καθεστώς της ανοχής αυτοδιοίκησης των χριστιανικών υπόδουλων πληθυσμών**, μέχρι τη θέσπιση νομοθετικών ρυθμίσεων του καθεστώτος των κοινοτήτων το 1864.

Ο αριθμός των **κοινοτικών αρχόντων** διέφερε από περιοχή σε περιοχή. Η θητεία τους συνήθως διαρκούσε ένα χρόνο.

Οι κοινοτικοί άρχοντες παρουσιάζονται με διάφορα ονόματα: πρωτόγεροι, γέροντες, προεστοί ή προεστώτες, δημογέροντες, επίτροποι, κοτσαμπάσηδες, τσορπατζήδες, εντιμότατοι άρχοντες (στη Σιάτιστα, Κώδικας Ζωσιμά) κ.λπ..

Για τα **καθήκοντα** των κοινοτικών αρχόντων πολύ κατατοπιστικό είναι ένα κείμενο του 1882, απόσπασμα από τη διατριβή επί υφηγεσία του Νικολάου Γ. Μοσχοβάκη με θέμα: **Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας**, σελ. 92:

«Της αυτοδιοικήσεως δ' εν γένει αντικείμενα ήσαν κατά το πλείστον τα καθήκοντα της λεγομένης εσωτερικής διοικήσεως, ήτοι η αστυνομία, ο καθορισμός και διανομή των φόρων, η διαχείρισις της κοινοτικής περιουσίας, η εκτέλεσις των διαταγών της κεντρικής εξουσίας, η συμβολαιογραφική πολλαχού υπηρεσία, ως και η απονομή της δικαιοσύνης».

Όσον αφορά το θέμα της **απονομής της δικαιοσύνης** από τους κοινοτικούς άρχοντες, θα πρέπει να προσθέσουμε ότι η τουρκική εξουσία τούς είχε παραχωρήσει το δικαίωμα εκδίκησης κάποιων διαφορών, ιδίως οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, κρατώντας στη δικαιοδοσία της τις υπόλοιπες υποθέσεις.

Οι Έλληνες σπάνια κατέφευγαν στη δικαιοδοσία του Τούρκου δικαστή.

Μια σπάνια περίπτωση προσφυγής στην τουρκική εξουσία, στον ίδιο τον Αλή πασά, περιγράφει ο Φ. Ζυγούρης στη σελίδα 652 του χειρογράφου των **Ιστορικών σημειωμάτων...**:

«...απάντηση των αιρετών κριτών Ιωαννίνων στον Αλή πασιά και ανταπάντηση του Αλή στους αιρετούς κριτές σχετικά με την αίτηση της Σιαπιστινής Κώσταινας Πάντου, που αναγκάστηκε να αποτανθεί στον Αλή πασιά.....»

Για τους αιρετούς αυτούς κριτές (διαδικασία ορισμού τους, τρόπος δράσης, ισχύς αποφάσεων) πλήρης περιγραφή υπάρχει στο βιβλίο του Παπαδοπούλου Νικολάου, **Ο Εμπορικός Κώδιξ της Γαλλίας**, σελίδα 19 και μετά, και στο βιβλίο του Παπαγεωργίου Γεωργίου, **Ο εκσυγχρονισμός του Έλληνα πραγματευτή σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα** (τέλη 18ου - αρχές 19ου αι.), σελίδες 53,54,55.

Ένας σημερινός μελετητής της οσμανικής πραγματικότητας, ο Νεοκλής Σαρρής, σημειώνει ότι οι κοινοτικοί άρχοντες *«ασκούσαν χρέη συμβολαιογράφου και επέλυναν αστικής φύσης διαφορές των μελών της κοινότητας»*.

Η Σιατιστινή κοινωνία της Τουρκοκρατίας, κάνοντας ακόμη ένα βήμα πιο πέρα, αποφάσισε σύσταση ειδικού σώματος εξέτασης αστικών διαφορών. Η περίπτωση περιγράφεται σε πράξη του Κώδικα Ζωσιμά με ημερομηνία 15 Φεβρουαρίου 1839 [Καλινδέρης Μιχαήλ, **Ο κώδιξ της μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης (1686-)**, σελ. 126-127].

Στην πράξη αυτή καταγράφεται ότι: Οι Σιατιστινοί ζήτησαν και πήραν άδεια από την ανώτερη τουρκική διοίκηση, για να δημιουργήσουν μια *«εξάδα»* επιλεγμένων συμπολιτών τους *«... δια να θεωρούν τας εμπορικές διαφοράς και κάθε άλλην διαφοράν (εκτός μόνον όσα ανήκουν εις τον ιερόν μεμκεμέ=δικαστήριο)...»*. Η θητεία της «εξάδας» θα ήταν εξάμηνη, θα δούλευαν «αμισθί» και η Κοινότητα αναλάμβανε την υποχρέωση να σέβεται και να εφαρμόζει τις αποφάσεις της. *«...Εις την απόφασιν της ανωτέρω εξάδος είμαστε όλοι ευχάριστοι. Εις αυτό θέλει προστατεύει και ο πανιερώτατος Διευθυντής μας κύριος Λεόντιος»...* (είναι ο μητροπολίτης της περιόδου κατά την οποία αποφασίστηκε η σύσταση της «εξάδας»).

Β΄ΦΟΡΟΙ

Εισαγωγή

Η φορολογία των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας εμφανίζει διαφοροποιήσεις τόσο μέσα στο χρόνο όσο και μέσα στην έκταση της αυτοκρατορίας. Σε γενικές όμως γραμμές διακρίνουμε ότι:

Το φορολογικό σύστημα το οποίο επιβαλλόταν στους υπηκόους πρόβλεπε φόρους: **(α)** από το ισλαμικό δίκαιο, **φόροι σερ'ή** και **(β)** από εθιμικούς νόμους, **φόροι εθιμικοί**.

(α) Για τους χριστιανούς **φόροι σερ'ή είναι:**

(1) το χαράτσι και (2) ο τζιζγιέ.

(1) Το **χαράτσι**, φόρος για τη χρήση της γης, υπολογιζόταν επί του εδάφους ή των προϊόντων του. Γνωστός φόρος αυτής της κατηγορίας είναι η **δεκάτη**. Αν δηλαδή -θεωρητικά- το αμπέλι σου παρήγαγε 150 οκάδες σταφύλια, οι 15 οκάδες αφαιρούνταν για τη φορολογία.

(2) Ο **τζιζιγέ** είναι ο γνωστός κεφαλικός φόρος. Σύμφωνα με το Ισλάμ ο «άπιστος», οποιοσδήποτε μη μουσουλμάνος δηλαδή, πληρώνοντας κάθε χρόνο τον κεφαλικό φόρο και παίρνοντας την αντίστοιχη ονομαστική απόδειξη, είχε το δικαίωμα «να φέρει επί των ώμων την κεφαλήν του». Απαλλάσσονταν από τον κεφαλικό φόρο οι γυναίκες, οι ανήλικοι και οι ανάπηροι. Οι άνδρες, ανάλογα με το επάγγελμά τους, κατατάσσονταν σε τρεις διαφορετικές φορολογικές κατηγορίες.

Από το 16ο αιώνα και μετά αυτός ο φόρος έγινε ευρύτερα γνωστός ως **χαράτσι**. Εμείς στην καθημερινή γλώσσα, όταν λέμε «χαράτσι», δηλώνουμε γενικά δυσβάσταχτη οικονομική επιβάρυνση, (αδικαιολόγητη και γι' αυτό άδικη).

Για να καταλάβουμε πόσο βαριά ήταν η φορολογία, χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση των μελετητών ότι το ύψος της συνολικής φορολογίας για έναν ειδικευμένο εργάτη έφθανε τα 33-37 ημερομίσθιά του (για κάθε χρονιά).

Συνέπειες της μεγάλης φορολογίας

Πολλές φορές η φορολογία ήταν δυσβάσταχτη, ώστε πολλοί χριστιανοί κάτοικοι αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους ή να τα πουλήσουν σε ισχυρούς Τούρκους και έτσι να γίνουν τουρκικές ιδιοκτησίες και ως εκ τούτου οι ίδιοι «να προστατεύονται». Μια τέτοια ακραία περίπτωση μετατροπής χωριού σε τσιφλίκι του Αλή πασά περιγράφει ο Σπ. Π. Αραβαντινός, στο βιβλίο **Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή**, σελ. 350 και 351:

«Το Ματζούκι εγένετο Τσιφτλίκι του Αλή από της τελευταίας εις τα όρη ταύτα επισκέψεώς μου, λέγει ο Leake (τομ. Δ', σελ. 240). Αδυνατούντα να πληρώσωσι τους καταναγκαστικούς φόρους τα πτωχά χωρία, υπεχρεώθησαν να δανεισθώσι χρήματα εξ Ιωαννίνων ή αλλαχόθεν επί τόκω 20%. Επειδή δε ένεκα τούτου αι οικονομικαί των δυσχέρειαι ηυζήνηθησαν, πολλοί των κατοίκων έφυγον εις Άγραφα, άλλοι δε παρουσιάσθησαν εις τον Βεζύρην προσφερόμενοι να πωλήσωσιν αυτό ολόκληρον το χωρίον και την περιοχήν του. Η ζητούμένη τιμή ήτο 12 πονγγιά, καταβαλλόμενα υπ' αυτού και αφαιρούμενα εκ του υπό των κατοίκων οφειλομένου χρέους. Ο Αλής δεν εδυσκολεύθη ν' ανακηρύξη το χωρίον Τσιφτλίκιόν του, αλλ' αντί 12 πονγγιών έδωκε μόνον 2, και αντί ν' αποτίση το χρέος παρέπεμψε τους πιστωτάς εις τους εις Άγραφα καταφυγόντας Ματζουκιώτας». <αποτίω χρέος= ξεπληρώνω το χρέος>.

Αν αργότερα η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση βελτιωνόταν, οι προύχοντες των χωριών επιχειρούσαν να τα εξαγοράσουν και να ξαναγίνουν ιδιοκτησία των χριστιανών κατοίκων τους.

(Είναι πιθανό μια τέτοια περίπτωση να κρύβεται πίσω από την εξαγορά της Σιάτιστας αντί 6.000 γροσίων, που πέτυχε ο Νιόπλιος, σελ. χειρ. Φ.Ζ. 403).

Είσπραξη φόρων

Η είσπραξη των **άμεσων φόρων** στην Οθωμανική αυτοκρατορία γινόταν με το (λεγόμενο) **διανεμητικό σύστημα**, σύμφωνα με το οποίο οριζόταν εκ των προτέρων το ποσό που χρειαζόταν το Δημόσιο και στη συνέχεια από την **κεντρική διοίκηση** οριζόταν το ποσό που έπρεπε να εισπραχθεί από το κάθε **βιλαέτι**. Κατόπιν η διοίκηση του **βιλαετιού** το διένειμε στα διάφορα **σαντζάκια**.

Στις πρωτεύουσες των **σαντζακίων**, με σύμπραξη κάποτε και των ελληνικών αρχών, οριζόταν το ποσό που έπρεπε να συνεισφέρει ο κάθε **καζάς**.

Στην έδρα κάθε **καζά**, με τη σύμπραξη κυρίως των ελληνικών αρχών, ο φόρος διανεμόταν με κάποια αναλογία σε κάθε **κοινότητα**.

Η **κοινότητα** στη συνέχεια επιμέριζε το φόρο **στα μέλη της**, με βάση το κατάστιχο της κοινότητας- ανάλογα με τα κτήματα και την άλλη φορολογική ικανότητα των μελών.

Ένας από τους τρόπους είσπραξης αυτών των φόρων ήταν το ιλτιζάμ (iltizam), η "**ενοικίαση των φόρων**". Γινόταν δηλαδή δημόσιος πλειοδοτικός διαγωνισμός και κάποιος ιδιώτης, έναντι ορισμένης προμήθειας, αναλάμβανε την είσπραξη των φόρων.

Αν κάποιο από τα μέλη της κοινότητας δεν πλήρωνε το φόρο που του αναλογούσε, ή γιατί δεν μπορούσε ή γιατί -συνήθως παράνομα- είχε φύγει από την κοινότητα, το φόρο που του αναλογούσε έπρεπε να τον πληρώσουν τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας. Η συλλογική αυτή ευθύνη νομιμοποιούσε την κοινότητα να βγάζει σε πλειστηριασμό τα περιουσιακά στοιχεία των οφειλετών.

Ένα έγγραφο του αρχείου του Φίλιππου Ζυγούρη -δημοσιεύτηκε και στο περιοδικό **Μακεδονικά**, τόμος 7, το 1967, από τον Γιάννη Τσάρα- είναι σχετικό:

«Διά του παρόντος αποδεικτικού και υποβεβαιωτικού Γράμματος δηλοποιούμεν άπαντες/ ημείς οι Σιατιστείς της απάνω και κάτω χώρας ότι αποδημήσας ο Θεόδωρος, γαμβρός Νικολάου/ Δοΐδους εις Γενετζήν Μανέστιον (;), χρωστά εις το κοινόν της χώρας μας ικανά μπακιά¹/ τσιτέρια² και άλλα διάφορα τεκλίφια³. Ημείς δε, βεβιασμένοι όντες από τουςμπορτζιλήδες⁴ και στενοχωρούμενοι καθημερινώς διά τα μουκαδέμπορτζια⁵ απεφασίσαμεν όλοι κοινώς και/ ομοφώνως (διά να αποφύγωμεν τα καθημερινά χαρτζμαστράφια⁶) και επωλήσαμεν το εις την α/πάνω Μαγούλαν κείμενον αμπέλιόν του συνορευόμενον με αμπέλια του Ίζήμου Μπόμπορα/, του Λαζάρου Γιώντζινας, με το μπαϊρί⁷ του και με την στράταν. Έτι δε και το εις Σιοποτούραν αμπέ/λι του συνορευόμενον από τ' αμπέλια του Λιώ-λιου Μενθιλή, του Ντάνα και από την στράταν/. Ούτω αμφοτέρα δουνούμια⁸ δυο και καλέμια⁹ εξ επωλήσαμεν λέγω αυτά διά ας¹⁰ 330.-ήτοι/ διά γρόσια τριακόσια τριάντα τω κυρ Θεοδώρω Μάρκου Πόδαρου, άτινα και λαβόντες παρ'αυτού απεράσαμεν εις λογαριασμόν από παρελθόντων χρόνων του άνωθεν Θεοδώρου Δοΐδους, και απεδόκα/μεν αυτά εις χρέη της Κοινότητος. Απολαβόντες ουν ημείς

την ανωτέρω ποσότητα σώαν έως του/ εσχάτου οβολού αποκαθιστώμεν εις το εξής τον διαληφθέντα Θεόδωρον κύριον και πληρεξούσιον/ επ' αυτοίς, ώστε μεταβαίνειν και εις τους κληρονόμους του, ει δε και ενοχληθή από τινα πε/ρί τούτων, υπόσχεται όλη η Κοινότης την ζημίαν. Όθεν και εις ένδειξιν της αληθείας/ και διηνεκή αυτού ασφάλειαν εγένετο το παρόν μας και εδόθη εις χείρας του· προσέτι/ αποκαθιστώμεν επιτροπήν μας και τον προεστόν μας κυρ Γεώργιον Νεόπλου υπέρ του χοτζέτι¹⁰ της βασιλικής κρίσεως, ίνα έχωσιν αμφότερα το κύρος και την ισχύν εν παντί κριτ/ηρίω δικαιοσύνης.

Τη 27 Ιουλίου 1827: Σιάτιστα

Γ. Νεόπλου και επίτροπος του χοτζέτι βεβαιώ

Μάρκος Δημητρίου βεβεό

Γεώργιος Παπα...όρας βεβαιώ

Κωσταντη...

Γιαννούλης Γεωργίου βεβεό

δημήτριος Μιχαήλ βεβεό

γεόργιος πέγιου βεβεόνου

Ιωάννης κώστα βεβεόνου

Δημήτριος Μάρκου βεβαιώ

νεράντζις μακαρίου βεβεόνου

γεόργης νάνου βεβιόνου

γεόργης τρηανταφίλου βεβεόνου

παπαϊωάννης Δημητρίου βεβαιώ

Νικόλαος Ιωάννου βεβαιώνω

δημήτρης νηκολάου βεβηόνου

Παπαηλίας Παπαγεωργίου βεβαι
όνω

Ναούμης κωνσταντίνου βεβαιώ

μάρκος βασιλιου βεβιονω

Ιωάννης κιαστα βεβαιώ

λάζαρος δούκα βεβιόνου

γιόργιος κοσταντιο βιβιονο

λάζαρος γιοργηου βεβεονο

δημερτρος τριανταφίλου βεβεονω

1. μπακί· (λ. τούρκ.) υπόλοιπο.

2. τσιτέρι· (λ. τούρκ.) χρέος.

3. τεκλίφι (λ. τούρκ.) δόσιμο, προσφορά.

4,μπορτζιλής· (λ. τούρκ.) χρεώστης, οφειλέτης.*

5. μουκαδερπόρτζι (λ. τούρκ.) παλιό χρέος.

6. χαρτζμαστράφια· (λ. τούρκ.) έξοδα μεταβιβάσεως.

7.μπαϊρι·.(λ. τούρκ.bayir=πλαγιά) χωράφι παρατημένο, αδούλευτο και χορταριασμένο, όπου βόσκουν τα ζώα..

8. δουνούμι (ή ντουνούμι ή ντονούμ λ. τούρκ.) το στρέμμα.

9. καλέμι·(λ. τούρκ.) το 1/12 του στρέμματος.

10. χοτζέτι·(λ. τούρκ.) τίτλος κυριότητας.»

*<άλλο το περιεχόμενο του όρου στο βιβλίο :Μαρτινιανός Ιωακείμ, Μητροπολίτης Ξάνθης, Η Μοσχόπολις 1330-1930, σελ. 182-183.>

Οι φορολογούμενοι είχαν δικαίωμα να καταφύγουν στη δικαιοσύνη, όταν ήθελαν να καταγγείλουν αυθαιρεσίες των ενοικιαστών των φόρων και των οργάνων τους, ενώ δεν ήταν σπάνιες οι φορές που το κράτος επέβαλλε κυρώσεις στους παραβάτες.

Σχετικό είναι το έγγραφο που παραθέτει ο Βασδραβέλλης Ι. στο έργο του **Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας, Α΄ Αρχείον Θεσ/νίκης 1695-1912**, σελίδες 229, 230, 231.

Για τον τρόπο είσπραξης των φόρων στα χρόνια του Αλή Πασά ο Σπ. Π. Αραβαντινός στο βιβλίο **Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή**, σελ. 348, γράφει:

«Ό τι καθίστα την φορολογίαν επαχθεστάτην ήτο ο τρόπος της εισπράξεως και αι πιέσεις, ας οι δυστυχείς φορολογούμενοι υφίσταντο υπό των οργάνων αυτού. Και την μεν είσπραξιν των εκτάκτων λεγομένων φόρων είχε αναθέσει εις τους προεστώτας των κοινοτήτων και των χωρίων (Αγιάν Βιλαετλήδες), οίτινες ελάμβανον βεβαίως το μερίδιόν των, των δε τακτικών φόρων η είσπραξις εγίνετο υπό ολοκλήρου τάγματος εισπρακτόρων (ταξιδαρέων), ων διευθυντάς διώριζεν ο Αλής ανθρώπους πιστούς αυτό. Ανεκδιήγητα δε είναι τα δεινά, άτινα οι δυστυχείς φορολογούμενοι υφίσταντο υπ' αυτών κατά τον χρόνον της εισπράξεως· διότι ήσαν υποχρεωμένοι να φιλοξενώσιν ολόκληρα αποσπάσματα Αλβανών και να διατρέφωσιν αυτούς. Δύναται δε τις να φαντασθεί τί εστοίχιζεν εις τους ραγιάδες η απαισία αύτη φιλοξενία».

Ο πλειοδότης του δημόσιου πλειοδοτικού διαγωνισμού που αναλάμβανε την είσπραξη των φόρων μίσθωνε υπαλλήλους (σπαχήδες) και τους έστελνε στα χωριά, για να εισπράξουν τους φόρους. Σχετική αναφορά υπάρχει στο βιβλίο: **Σερντιβάν**, έκδοση του Πολιτιστικού Συλλόγου Μάνδρας Ξάνθης, 1996, σελ. 63.

Ο Αναστάσιος Μέγας σε άρθρο του με τίτλο "**Σχολείο και Εκκλησία (1817-1850)**", στο περιοδικό **Σιατιστινά**, τεύχος 1, Θεσσαλονίκη 1989, σελ.22, περιγράφει μια ενδιαφέρουσα περίπτωση εκτάκτου φορολογίας. Αναφέρει: «.....8400:γρ:.. εις τζερεμέ Λοπούτ πασιά και γύρισμα ασκεριών....».

Το ενδιαφέρον μεγαλώνει στη συνέχεια, όταν πληροφορούμαστε ότι τα χρήματα που έπρεπε να δοθούν στο γνωστό πασά, εξολοθρευτή της Νάουσας το 1822, οι Σιατιστινοί τα βρήκαν εκποιώντας τα ασημικά των εκκλησιών τους. Οι επίτροποι των εκκλησιών κατέγραψαν και εκτίμησαν την αξία των ασημικών αυτών και, όταν ύστερα από χρόνια ήρθαν καλύτερες μέρες, οι πρόκριτοι της Σιάτιστας υπέγραψαν εκ μέρους της κοινότητος «χρεωστική ομολογία» και με τόκο 10% άρχισαν να επιστρέφουν στην εκκλησία τα χρεωστούμενα ποσά· και η εκκλησία με τη σειρά της χρησιμοποιούσε τα χρήματα αυτά, για να πληρώνει το δάσκαλο του αλληλοδιδασκτικού σχολείου της πόλης.

Στη σχετική εγκύκλιο (το 1834) του Μητροπολίτη Ιωαννίκιου αναγράφεται: «...χρέος απαραίτητον έχετε να αποδώσητε εις τους θείους και ιερούς ναούς τα όσα τότε εν καιρώ ανάγκης σας ελάβετε και εβοηθήθητε, διότι κατά τους ιερούς κανόνas πρέπει να είναι αναπόσπαστα τα κτήματα τόσον των εκκλησιών όσον και των σχολείων, τα οποία διατηρούνται μόνον και μόνον δια το κοινόν όφελος....».

Και μια φορολογία που επιβλήθηκε από το ελληνικό κράτος στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι.: η φορολογία αμβύκων.

Αναφέρεται στην **παραγωγή ρακής** από τους ίδιους τους αμπελουργούς στα γνωστά «**ρακοκάζανα**». Κάθε αμπελουργός που ήθελε να χρησιμοποιήσει το «καζάνι» -να αποστάξει δηλαδή τα τσίπουρα- πλήρωνε και έπαιρνε από την Εφορεία τη σχετική άδεια. Η άδεια παρέχόταν για 48ωρη λειτουργία του απόστακτήρα.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αραβαντινός Σπ. Π., **Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή**, συγγραφείσα επί τη βάσει ανεκδότου έργου του Παναγιώτου Αραβαντινού. Εκ του τυπογραφείου των καταστημάτων Σπυρίδωνος Κουσουλίνου. Εν Αθήναις 1895.
- Βακαλόπουλος Απόστολος, **"Το οθωμανικό καθεστώς", Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, της "Εκδοτικής Αθηνών", τόμος Ι', Αθήνα 1974.
- Γιαννόπουλος Ιωάννης, **"Κοινότητες", Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, της "Εκδοτικής Αθηνών", τόμος ΙΑ', Αθήνα 1975.
- Κοντογιώργης Γιώργος, **Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση**. Οι ελληνικές Κοινότητες της τουρκοκρατίας. Εκδόσεις «Νέα Σύνορα» Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1982.
- Μοσχობάκης Νικόλαος Γ., **Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας**, εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, εν Αθήναις 1882.
- Οικονόμου Μ., **Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο ιερός των Ελλήνων αγών**. Εκ του τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρή. Εν Αθήναις, 1873.
- Παπαγεωργίου Γεώργιος, **Ο εκσυγχρονισμός του Έλληνα πραγματευτή σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα (τέλη 18^{ου} - αρχές 19^{ου} αι.)**. Ένα μαθηματάριο εμπορίου του Αθανασίου Ψαλίδα. Εκδόσεις Αφοί Τολίδη, Ο.Ε., Αθήνα 1990.
- Παπαδόπουλος Νικόλαος, **Ο Εμπορικός Κώδικς της Γαλλίας**. Μεταφρασθείς εκ του Γαλλικού πρωτοτύπου, και πολλοίς σημειώμασι πλουτισθείς, έτι δε παραρτήματι των αναγκαίων άρθρων εκ του πολιτικού Κώδικος επαυξηθείς παρά Νικολάου του Παπαδοπούλου, παρ' ου προσενεχθείς τω εν Κωνσταντινουπόλει εντιμοτάτω Συστήματι των Ελληνορρωμαίων Εμπόρων προς κοινήν ωφέλειαν, αναλώμασι του τιμιωτάτου κυρίου Μιχαήλ Βασιλείου τύποις εκδίδεται. Εν Βιέννη 1817. Εκ του Ελληνικού Τυπογραφείου δε Χιρσφέλδ.
- Σαρρής Νεοκλής, **Οσμανική Πραγματικότητα, Συστηματική παράθεση δομών και λειτουργιών, Η Η Δοσιματική Διοίκηση**. Εκδόσεις Ι. Δ. Αρσενίδης και Σία, Αθήνα 1990.
- Σχινάς Νικόλαος, **Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας**. Τύποις "Messenger d' Athènes. Εν Αθήναις, 1886.
- ΣΕΡΝΤΙΒΑΝ**, έκδοση του Πολιτιστικού Συλλόγου Μάνδρας Ξάνθης, 1996.

<http://www.ime.gr> Δικτυακός τόπος του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ

- Βασδραβέλλης Ι., **Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας, Α' Αρχείον Θεσ/νίκης 1695-1912**, Έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1952.
- Δάρδας Αναστάσιος, **«Ο Κανονισμός της Ορθόδοξου Κοινότητας Σιατίστης (1902). Τα Διοικητικά Όργανα της Κοινότητας»**, περιοδικό **Ελμειακά**, τεύχος 28, Θεσσαλονίκη 1992.
- Καλινδέρης Μιχαήλ, **Ο κώδιξ της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης (1686-)**, Έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1974.
- Λαζάρου Α., **"Σιάτιστα"**, Μακεδονικόν Ημερολόγιον (Επετηρίς των Μακεδόνων) έτους 1910. Έκδοσις του Παμμακεδονικού Συλλόγου. Εν Αθήναις.
- Μέγας Αναστάσιος, **"Σχολείο και Εκκλησία (1817-1850)"**, περιοδικό **Σιατιστινά**, έκδοση του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, τεύχος 1, Θεσσαλονίκη 1989.
- Σιάσιος Δημήτριος Γ., **Η Σιάτιστα στην περίοδο των Μεταρρυθμίσεων (Τανζιμάτ) 1839-1856. "Μια επιστολή του Γ. Νιόπλιου του 1841"**, περιοδικό **Σιατιστινά**, έκδοση του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, τεύχος 2, Θεσσαλονίκη 1989.
- Τζώνος Θεόδωρος Χ., **Η κοινοτική οργάνωση της Σιατίστης επί Τουρκοκρατίας**, ανάπτυπον εκ του ΛΕ΄ τόμου (1993) του περιοδικού **Παρνασσός**, Αθήναι 1993.
- Τσάρας Γιάννης, **"Εγγραφα από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας"**, **Μακεδονικά**, Σύγγραμμα Περιοδικόν της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, τόμος 7, Θεσσαλονίκη 1967.
- Κώδικας φορολογίας οιοπνεύματος.

- 11. Η Εκπαίδευση στη Σιάτιστα το 18ο, 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα, όπως προκύπτει από τα κείμενα του Φ. Ζυγούρη (Βαθμίδες, διδακτήρια, μέθοδοι διδασκαλίας-αλληλοδιδασκτική, διοίκηση σχολείων)**

Βαθμίδες Εκπαίδευσης:

•ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

Νηπιαγωγείο, μικτό.

Δημοτικό, ως τα μέσα του 19^{ου} αι. πιθανώς να ήταν και μικτό· στη συνέχεια έχουμε διαχωρισμό του Δημοτικού σε:

Δημοτικό σχολείο αρρένων, που ονομαζόταν ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, και **Δημοτικό σχολείο θηλέων, που ονομαζόταν ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟ**.

Μετά την απελευθέρωση (1912) τα Δημοτικά σχολεία έγιναν πάλι μικτά.

Ακόμη και όταν δεν ίσχυε το «μικτόν» στα Δημοτικά σχολεία, στις δυο ανώτερες τάξεις της **ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗΣ** φοιτούσαν και όσες μαθήτριες των Παρθεναγωγείων ήθελαν να συνεχίσουν σπουδές, όπως φαίνεται από τη φωτογραφία του απολυτηρίου της Θεολογίας Φ. Ζυγούρη, (βλέπε **Παράρτημα**, εικ. 22), γιατί τα Παρθεναγωγεία συνήθως είχαν τις 4 πρώτες τάξεις μόνο.

Το 1889 το Δημοτικό έγινε εξατάξιο.

Για την ηλικία των μαθητών μια ιδέα μπορούμε να πάρουμε από το κείμενο που βρήκαμε γραμμένο σε κενή σελίδα του βιβλίου του Κων/νου Δ. Μπέλιου: **Του νέου Ρομπινσόν συμβάντα**, Βιέννη [χ.ε.] 1792: «*Ιωάννης Δημητρίου Μουσταφά στα τρία τα χρόνια ήρθα στο σχολείον κι στα δώδεκα τα χρόνια βγίκα και πίγα στο ελινικόν το σχολείον δια να μάθου γράμματα*» και παρακάτω με άλλο γραφικό χαρακτήρα: «*1865 Ιουνίου 5 Δημήτριος Νικολ. παῖκου τα τρία χρόνια ήρθα*».

●ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

Ελληνική Σχολή. Ιδρύθηκε πριν από το 1700.

Στα νεανικά χρόνια του Φ. Ζυγούρη (γεννήθηκε το 1865) η **Ελληνική Σχολή** Σιατίστης είχε 4 τάξεις, (3 τάξεις του Ελληνικού Σχολείου και 1 του Γυμνασίου, γιατί τότε «η Μέση Εκπαίδευσις ήτο 7ετής, τρία έτη εις το Ελληνικό Σχολείο και 4 στο Γυμνάσιο», σημειώνει ο Φ.Ζυγούρης σε τετράδιο σημειώσεων του).

Το 1889 η **Ελληνική Σχολή** προάγεται εις εξάτακτον Γυμνάσιον και από τότε και μετά μιλούμε για **Τραμπάντζειο Γυμνάσιο**.

Στη **ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ** της Σιατίστης δεν είχαν θέση τα κορίτσια. Το **Τραμπάντζειο Γυμνάσιο** δέχτηκε μαθήτριες τη σχολική χρονιά 1909-1910.

Διδακτήρια

●Τα ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ- ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΑ στεγάζονταν:

Στη Γεράνεια:

Στο σπίτι του Ιωνά (δίπλα στην εκκλησία των Αγίων Ταξιάρχων)

και από το 1911 **στο οίκημα που κτίστηκε με τη γενναία δωρεά των αδελφών Τσιστοπούλου και άλλων αποδήμων Σιατιστινών**, στον κεντρικό δρόμο της πόλης μας, δίπλα στην εκκλησία των Αγίων Ταξιάρχων.

Στο ανακαινισμένο αυτό οίκημα σήμερα στεγάζονται τα «Νηπιαγωγεία Κων/νος και Ελένη Παπανικολάου».

Στη Χώρα:

Στο παλιό Δημοτικό (εκεί όπου αργότερα κτίστηκε το οίκημα της Αποστολικής Διακονίας, απέναντι από το Πάρκο της Χώρας, Πάρκο Ν. Δήμου, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου) το Νηπιαγωγείο.

Στο σπίτι της Τσιαγκάλινας (γωνία οδών Μανούση και Ρούζιου) το Νηπιαγωγείο και το Παρθεναγωγείο. .

Στο οίκημα που έκτισε στο χώρο του κατεδαφισθέντος σπιτιού της Τσιαγκάλινας ο Ναούμ Βόγγουλιος το Νηπιαγωγείο και το Παρθεναγωγείο.

Ξανά στο παλιό Δημοτικό το Νηπιαγωγείο και το Παρθεναγωγείο.

Στο σημερινό διδακτήριο του 1^{ου} Δημοτικού το Παρθεναγωγείο.

Στο ιδιαίτερο κτίριο που ανήγειρε ο Δ. Ιωαννίδης το Νηπιαγωγείο.

Στο σημερινό διδακτήριο του 1^{ου} δημοτικού το Νηπιαγωγείο.

•Τα ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΡΡΕΝΩΝ, οι λεγόμενες Αστικές Σχολές, στεγάζονταν:

Στη Γεράνεια:

Στο σπίτι του Ιωνά .

Σε οικήματα στο χώρο απέναντι από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου.

Στη Χώρα:

Σε οίκημα σε χώρο κοντά στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου (γωνία οδού Μητροπολίτου Παρθενίου και Κ. Καραμανλή, εκεί όπου σήμερα με σκαλιά κατεβαίνουμε από την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου). Κτίστηκε το 1830.

Σε οίκημα στο χώρο όπου ήταν το κτίριο της Αποστολικής Διακονίας, απέναντι από το Πάρκο της Χώρας, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου. Κτίστηκε το 1863.

Στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο (όταν αυτό λειτουργούσε ως ημιγυμνάσιο, 1894-1904).

Στο σημερινό διδακτήριο του 1^{ου} Δημοτικού.

Θα πρέπει να προσθέσουμε ότι νωρίτερα από την ύπαρξη των κοινοτικών εκπαιδευτηρίων αναφέρονται και ιδιωτικά, στα οποία όσοι φοιτούσαν πλήρωναν δίδακτρα. Ο Φ.Ζυγούρης σε τετράδιο σημειώσεών του αναφέρει στη σελίδα 7 «...η Παπαγεώργινα και ο Παπαγιάννης της Αγόρους, που διατηρούσαν ιδιωτικά σχολεία στα σπίτια των...».

•Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ και αργότερα το Γυμνάσιο στεγάζονταν:

Σε κελί στην παλιά εκκλησία του Αγίου Δημητρίου (πριν από το 1700 και μέχρι το 1820).

Στο σπίτι της μοναχής Βαρβάρας, κατά κόσμον Βασιλικής Νικολάου, από το 1820 μέχρι 1888 (στο χώρο αυτού του σπιτιού κτίστηκε αργότερα το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο).

Στο σπίτι του Ιωνά στεγάστηκε η Ελληνική Σχολή της Γεράνειας για την περίοδο 1868-1872, όταν η Κοινή Ελληνική Σχολή διαιρέθηκε σε δύο Σχολές: της Χώρας και της Γεράνειας.

Στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο από το 1888.

Μέθοδοι διδασκαλίας

Οι μέθοδοι διδασκαλίας στα Δημοτικά σχολεία, τη δεύτερη δηλ. βαθμίδα της Στοιχειώδους εκπαίδευσης, στη Σιάτιστα, όπως και στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο, ήταν η **αλληλοδιδασκτική** και η **συνδιδασκτική**.

Συνδιδασκτική είναι αυτή που και σήμερα εφαρμόζεται, όλοι οι μαθητές διδάσκονται από το δάσκαλο το ίδιο μάθημα στην ίδια τάξη.

Λίγα λόγια για την αλληλοδιδασκτική:

Αλληλοδιδασκτική είναι η Μέθοδος διδασκαλίας σύμφωνα με την οποία οι καλύτεροι μαθητές, οι ονομαζόμενοι «**πρωτόσχολοι**», με την ευθύνη και καθοδήγηση του δασκάλου βοηθούσαν στη διοίκηση του σχολείου και στη διδασκαλία στις μικρότερες τάξεις.

Οι **πρωτόσχολοι** διαιρούνταν σε δυο κατηγορίες:

στους **γενικούς πρωτόσχολους**, που διοικούσαν ολόκληρο το σχολείο υπό την εποπτεία του δασκάλου και

στους **μερικούς πρωτόσχολους** (υπό την εποπτεία των γενικών πρωτοσκόλων), οι οποίοι ή δίδασκαν στα θρανία και λέγονταν **υπαγορευτές** ή στα ημικύκλια, οπότε λέγονταν **ερμηνευτές**.

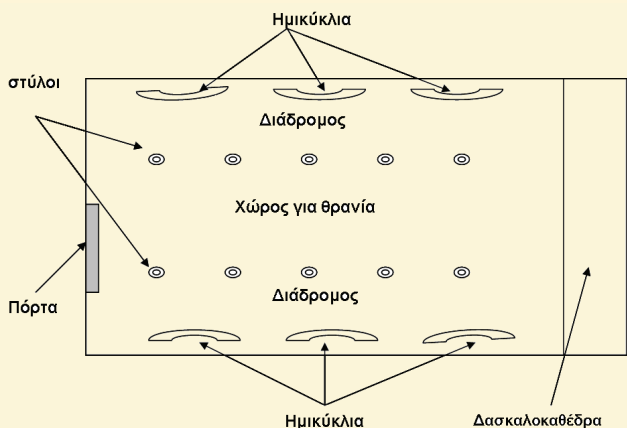
Κάθε αλληλοδιδασκτικό σχολείο είχε δυο τμήματα, το **κατώτερο** και το **ανώτερο**.

Στο ανώτερο τμήμα φοιτούσαν όσοι προάγονταν από το κατώτερο. Στο ανώτερο τμήμα η διδασκαλία ήταν συνδιδασκτική και είχε 2 ή 3 τάξεις.

Στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία διδάσκονταν τα μαθήματα: **γραφή, ανάγνωση, αριθμητική, γραμματική, κατήχηση, γραμμική ιχνογραφία, άσματα ή ψαλτική**.

Κάθε μάθημα χωριζόταν σε 8 κλάσεις, ανάλογα με το επίπεδο γνώσεων των μαθητών.

Η διαρρύθμιση της αίθουσας όπου διδάσκονταν μαθήματα με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο ήταν αυστηρά καθορισμένη. Μια προσέγγιση της δομής της δίνει το σχήμα που ακολουθεί:

Τα ημικύκλια:

Ήταν τα σπουδαιότερα όργανα του αλληλοδιδασκτικού σχολείου.

Ήταν ξύλινα ημικύκλια ή μισά σιδερένια στεφάνια (στεφάνια σαν αυτά με τα οποία δένονται τα ξύλα από τα οποία αποτελούνται τα βαρέλια).

Κάθε ημικύκλιο είχε διάμετρο 1,63 μέτρα.

Τα ημικύκλια τοποθετούνταν στη βάση του τοίχου γύρω-γύρω στην αίθουσα διδασκαλίας και απέναντί τους στον τοίχο για κάθε ημικύκλιο ήταν κρεμασμένος πίνακας. Οι μαθητές (το πολύ 9) στέκονταν γύρω από το ημικύκλιο και μέσα στο ημικύκλιο ο πρωτόσχολος.

Οι τηλέγραφοι:

Ήταν μικρές σανίδες 0,22 x 0,14 μέτρα και τοποθετούνταν πάνω σε ράβδους. Υπήρχαν 8 τηλέγραφοι και είχαν στη μια όψη γραμμένο το γράμμα Δ (Διόρθωσον) και στην άλλη τον αριθμό της κάθε κλάσης.

Τη διδασκαλία της πρώτης γραφής και ανάγνωσης περιγράφει σε τετράδιο σημειώσεών του ο Φ.Ζυγούρης, στο φύλλο 2 κ. ε. ως εξής:

«Εκεί όφειλον να διδαχθώ τα πρώτα γράμματα εις τα ημικύκλια, κατά την αλληλοδιδασκτικήν μέθοδον του Άγγλου Λαγγάστερ. Κατετασσόμεθα δηλαδή εις ημικύκλια, έχοντες απέναντί μας επί του τοίχου κρεμασμένον πίνακα περιέχοντα γεγραμμένο με μεγάλα γράμματα το προς εκμάθησιν μάθημα. Ο πρωτόσχολος, ένας μαθητής από τις ανώτερες τάξεις, μας έδειχνε και συγχρόνως μας διάβαζε φωναχτά τα γράμματα, τις λέξεις ή τις φράσεις που ήσαν αναγεγραμμένες εις τον πίνακα και τις οποίες έπρεπεν ημείς να εκμάθωμεν κατόπιν πολλών επαναλήψεων γενομένων εν χορώ. Την εργασίαν του πρωτοσχόλου επιθεωρούσεν ο διδάσκαλος, όστις και ενήργει τον προβιβασμόν των ικανών μαθητών εις το αμέσως ανώτερον ημικύκλιον. Κατ' αυτόν τον τρόπον εγίνετο η πρώτη διδασκαλία.

Έτσι λοιπόν edιδάσκετο η πρώτη ανάγνωσις, ήτις έπρεπε να συγχρονίζηται και με την πρώτη γραφή, η οποία με την βοήθεια πάλιν των πρωτοσχόλων edιδάσκετο ως εξής: Εις την αίθουσαν της διδασκαλίας της πρώτης αναγνώσεως και εις το μέσον αυτής ήσαν τοποθετημένα θρανία, εις τα οποία edιδάσκετο η πρώτη γραφή.

Και τώρα ας επανέλθωμεν εις την διδασκαλίαν της πρώτης γραφής. Τα τοποθετημένα εις το μέσον της αιθούσης θρανία καταρχάς μεν ήσαν κατεσκευασμένα εν είδει κιβωτίων, φερόντων δηλαδή ρίγες σανίδινες εις τα άκρα, ώστε να μη χύνηται η άμμος, με την οποίαν επληρούντο και επί της οποίας εγράφοντο δια των δακτύλων τα γράμματα. Το σύστημα όμως τούτο εφηηρμόζετο προ εμού εις το παλαιό Σχολείο, το οποίο ευρίσκετο επί του χώρου εις τον οποίον κατόπιν εκτίσθη η οικία του ιατρού Νικολάου Γεωργιάδη εκ Σελίτσης, σήμερα Ιωάννου Σπύρου, και η οικία Μιχαήλ Βέρρου, σήμερα Λεωνίδα Γκίμπα. Αντί της άμμου επί της εποχής μου edίδοντο αβάκια και επ' αυτών εγράφομεν ως εξής: εις το δεξιόν άκρον του θρανίου, όπου παρέμενεν ο πρωτόσχολος, υψούτο μια ράβδος, φέρουσα εις το άνω άκρον πίνακα επί του οποίου ήτο γραμμένον καλλιγραφικά το γράμμα που έπρεπε να γράψουν οι μαθηταί. Ο πρωτόσχολος, έχων την πινακίδα

εστραμμένη προς τους μαθητάς ούτως ώστε να βλέπουν το γράμμα, έδειχνε αυτό με τον δείκτη και εφώναζε <π.χ.> «γράψατε το α». Και αφού οι μαθηταί το έγγραφαν, περιήρχετο και επιθεωρούσε το γράμμα των διορθώνοντας τα κακώς έχοντα».

Διοίκηση των σχολείων ασκούσαν από:

Εφορεία: Θεσμικό όργανο των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων, που μεριμνούσε για την εύρυθμη λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Η διοίκηση των εκπαιδευτηρίων της πόλης ασκούσαν από την αντίστοιχη Εφορεία του σχολείου.

Η Εφορεία έκανε τις προσλήψεις και τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών, επισκεπτόταν το σχολείο και παρακολουθούσε τις παραδόσεις, παρευρισκόταν στις εξετάσεις και διαχειριζόταν τη σχολική περιουσία. Παραθέτουμε, στο Παράρτημα φωτογραφία σχετικού εγγράφου από το αρχείο του Φ.Ζυγούρη. (**Παράρτημα** εικ.15)

Θεωρούμε συμπληρωματικές του κειμένου του Φ.Ζυγούρη και κατατοπιστικές για τη λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της Σιάτιστας στα τέλη του 19^{ου} αι. και τις αρχές του 20^{ου} αι. τις πληροφορίες που δίνει η έκθεση του Έλληνα προξένου στα Σέρβια, ο οποίος επισκέφτηκε τη Σιάτιστα το Σεπτέμβριο του 1900. Περιέχονται στο βιβλίο του **Γιάννη Αδάμου, ΤΑ ΣΕΡΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1882-1912**, σελ. 88-90. Αναφέρει, λοιπόν, ο Πρόξενος ότι:

Στη συνοικία Χώρα υπάρχουν:

Ελληνική Σχολή ή ημιγυμνάσιο με 4 τάξεις, 50 μαθητές και 4 διδασκάλους, όλους Σιατιστινούς, δυο φοιτητές φιλολογίας του Εθνικού Πανεπιστημίου και δυο απόφοιτους του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης.

Αστική Σχολή με 6 τάξεις, 198 μαθητές, 5 διδασκάλους, από τους οποίους ο ένας, ο διευθυντής, κατάγεται από το Βογατσικό, είναι πτυχιούχος του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης και οι άλλοι 4 είναι Σιατιστινοί, δύο μεν πτυχιούχοι του ίδιου Διδασκαλείου, οι δε άλλοι δύο απόφοιτοι του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης.

Παρθεναγωγείον με 4 τάξεις.

Νηπιαγωγείον (μικτό) με 150 νήπια.

Στη συνοικία Γεράνεια υπάρχουν:

Αστική Σχολή με 5 τάξεις, 149 μαθητές, 3 διδασκάλους, ένας Σιατιστινός, πτυχιούχος του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης, ένας από το Βογατσικό, πτυχιούχος του ίδιου Διδασκαλείου, και ένας « εκ Τσιούρχλης», απόφοιτος του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης.

Παρθεναγωγείον με 3 τάξεις, 41 μαθήτριες και δυο δασκάλες.

Νηπιαγωγείον (μικτό) με 100 νήπια.

Σ' όλα τα σχολεία διδάσκονται τα μαθήματα σύμφωνα με το πρόγραμμα «του εν Θεσσαλονίκη Γυμνασίου και λοιπών σχολείων».

Η συνολική δαπάνη για τη συντήρηση των εκπαιδευτηρίων (μισθοί, θέρμανση, επισκευές κ.λπ.) φτάνει τις 750 οθωμανικές λίρες.

Τα πάγια εισοδήματα της Κοινότητας για τις ανάγκες των σχολείων κάθε χρόνο είναι 508 οθωμανικές λίρες, «*Το δε κατ' έτος έλλειμμα εκ λιρών Οθωμανικών 242, συμπληρούται μετά κόπου εξ εράνων των την πρόοδον των γραμμάτων και του Ελληνισμού θερμώς επιδιωκόντων τέκνων της Πατρίδος*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αδάμος Γιάννης, **Τα Σέρβια κατά την περίοδο 1882-1912** (από τα αρχεία του ελληνικού προξενείου Σερβίων με έδρα την Ελασσόνα). Έκδοση του Μορφωτικού Ομίλου Σερβίων "Τα Κάστρα", Σέρβια 1995.

Δάρδας Αναστάσιος, **"Ο Κανονισμός της Ορθοδόξου Κοινότητος Σιατίστης (1902) Τα Διοικητικά Όργανα της Κοινότητας"**, περιοδικό **Ελμειικά**, τεύχος 28, Θεσσαλονίκη 1992.

Δημαράς Αλέξης, **Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε**. (Τεκμήρια Ιστορίας, τ. Α', 1821-1894). Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, Αθήνα 1973.

Λέφας Χριστόδουλος, **Ιστορία της Εκπαιδεύσεως**, εν Αθήναις [χ.έ.], 1942.

Τζώνος Θεόδωρος Χ., **"Η κοινοτική οργάνωση της Σιατίστης επί Τουρκοκρατίας"**, ανάπτυπον εκ του ΛΕ' τόμου (1993) του περιοδικού **Παρνασσός**, Αθήναι 1993.

Χατζόπουλος Κωνσταντίνος, **Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)**. Εκδόσεις "Βάνιας", Θεσσαλονίκη 1991.

Αρχείο Φ. Ζυγούρη.

Σημείωση: Το βιβλίο του Κων/νου Δ. Μπέλιου, **Του νέου Ρομπινσόν συμβάντα**, Βιέννη [χ.ε.] 1792, το βρήκαμε στη Μανούσεια Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας.

12. Ιντέκια, μια προσέγγιση της σημασίας της λέξης "ιντέκια"

Ιντέκια. Δε γνωρίζουμε με βεβαιότητα τη σημασία της λέξης, αφού δεν τη βρήκαμε στα Λεξικά και δεν ξέρουμε ούτε την προέλευση ούτε την ετυμολογία της.

Μπορούμε όμως να την υποθέσουμε με μεγάλη πιθανότητα, αν μελετήσουμε τη χρήση της λέξης μέσα στη συγκεκριμένη πρόταση και λάβουμε υπόψη μας κάποια στοιχεία από την τεχνική του δημοτικού δεκαπεντασύλλαβου στίχου. Είναι γνωστό πως ο στίχος αυτός έχει δυο ημιστίχια, από τα οποία το δεύτερο επαναλαμβάνει το νόημα του πρώτου με κάποια άλλη λέξη που έχει παρόμοια σημασία, ή το συμπληρώνει ή εκφράζει κάτι αντίθετο προς το πρώτο (π.χ. έχω δυο λόγια να σου πω, δυο λόγια να σου κρίνω// όλες οι νιες παντρεύ-

ονται και παίρνουν παλικάρι // κι εγώ η Γιαννούλα η έμορφη παίρνω το μαρ-
ζιάρη). Στο στίχο «χίλιοι κρατούν τα φλάμπουρα και χίλιοι τα ιντέκια» το δεύ-
τερο ημιστίχιο έχει το ίδιο νόημα με το πρώτο, δηλώνουν και τα δύο ημιστίχια
την ίδια κίνηση και, κατά συνέπεια, τα **ιντέκια** πρέπει να δηλώνουν κάτι παρό-
μοιο προς τα **φλάμπουρα**, π.χ. σημαίες, στολισμένα κοντάρια, μπαϊράκια
(=λάβαρα).

Την άποψή μας θεωρούμε ότι την ενισχύει η μετάφραση της λέξης ιντέκια
στα γερμανικά, που τη βρίσκουμε στο βιβλίο των Eckert G. und P. E. Formozis,
Lieder und Märchen aus Kozani und Siatista. Thessaloniki 1944, σελ. 39 και
40. Στο βιβλίο αυτό, γραμμένο από Γερμανό και Έλληνες επιστήμονες ειδικούς,
παρατίθενται -κατά κυριολεξία- τα δημοτικά τραγούδια στην ελληνική και η
απόδοσή τους στη γερμανική.

Τα **ιντέκια** στη γερμανική μετάφραση αποδίδονται με τη λέξη: Masten,
που σημαίνει ιστός (κατάρτι), κοντάρι.

Αυτές οι δυο λέξεις μας παραπέμπουν στα κοντάρια, στα οποία σε πολλά
μέρη κρεμούσαν ένα μαντίλι ή τα στόλιζαν με κορδέλες και τα κρατούσαν οι
προπομποί σε γάμους, γιορτές και πανηγύρια και που πάνω στην κορυφή τους,
στο σταυρό που σχημάτιζαν με ένα ξύλο, κρεμούσαν ρόδι ή άλλο φρούτο που
συμβόλιζε την ευτυχία και την ευτοκία. Για παράδειγμα αναφέρουμε έθιμο κα-
τά τον εορτασμό του Αγίου Γεωργίου στο νέο Σούλι Σερρών, όπου στην πομπή
«*Ηκολούθουν δύο νέοι..., είτα δ' άλλοι <νέοι> κρατούντες μπαϊράκια με σπαλλέ-
τα, δηλ. λάβαρα επί των οποίων ήσαν προσδεδεμένοι μεγάλοι πολύχρωμοι γυναι-
κείαι μαντήλες...*». (υπό Γεωργίου Ν. Αικατερινίδου, Συντάκτου του Κέντρου
Ερεύνες Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών).

Μας παραπέμπουν και στα φλάμπουρα, που είχαμε στην πόλη μας πριν
από την Τουρκοκρατία και αντικαταστάθηκαν με το «πκάλι», όπως μας πληρο-
φορεί ο Γ. Γκανούλης στη μελέτη του: Τα κατά τον Γάμον ήθη και έθιμα εν
Σιατίστη, ΜΗΣ, 1930, σελ. 184: «*Προ της πομπής μικρόν παιδίον κρατεί το
φλάμπουρον, όπερ είναι εν κύπελον... Το φλάμπουρον είναι αντί σημαίας, η ο-
ποία απηγορεύετο κατά τους χρόνους της δουλείας μας από τους Τούρκους*».

Το **ιντέκι**, λοιπόν, εδώ, κατά την άποψή μας, χρησιμοποιείται ως συνώνυ-
μο ή και ταυτόσημο του φλάμπουρου / σημαίας.

Βιβλιογραφία:

1. Eckert G. und P. E. Formozis, **Lieder und Märchen aus Kozani und Siatista**, Thessaloniki 1944, σελ. 39 -40.
2. Γκανούλης Γεώργιος, "**Τα κατά τον Γάμον ήθη και έθιμα εν Σιατίστη**",
Μακεδονικόν Ημερολόγιον Ν. Σφενδόνη 1930, σελ 184.
3. Γεώργιος Ν. Αικατερινίδης, Συντάκτης του Κέντρου Ερεύνες Ελληνικής
Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, **Ο εορτασμός του Αγίου Γεωργίου
εις Νέον Σούλι Σερρών**, δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα
<http://www.darnakas.gr/neosouliagiosgeorgios.htm> με καταγραφή - προ-
σαρμογή της εργασίας στο διαδίκτυο από τον Αθανασιάδη Αθανάσιο.

Η φωτογραφία είναι από τον εορτασμό του Αγίου Γεωργίου στο νέο Σούλι Σερρών, <http://www.darnakas.gr/neosouliagiosgeorgios.htm>

13. «Κατάστιχα της πραγματείας», τα βιβλία που κρατεί ένα «εμπορικό»

Από τα βιβλία που κρατεί ένα εμπορικό κατάστημα, από τα «κατάστιχα της πραγματείας», όπως ονομάζονται, τρία είναι τα απολύτως αναγκαία: Το **Πρόχειρο**, το **Καθημερινό**, το **Καθολικό**.

Στο **Πρόχειρο** καταγράφεται κάθε εμπορική πράξη με κάθε λεπτομέρεια (π.χ. τι αγοράστηκε και από ποιον, πόση ποσότητα και με ποια τιμή, τι αφαιρέθηκε, ποια έξοδα έγιναν και πόσο τελικά στοίχισε κ. α.), χωρίς να αναφέρεται χρεώστης ή πιστωτής.

Από το Πρόχειρο μεταφέρονται στο **Καθημερινό** μόνο τα γινόμενα, χωρίς περιγραφή της εμπορικής πράξης, και καταχωρίζονται (π.χ. από τον Χ πήραμε το α. χρμ. ποσό, από τον Ψ β.....Σύνολο α+β, ή χρωστούμε π.χ. 10.000 γρόσια και καταγράφονται εκείνοι στους οποίους τα οφείλουν και το ποσό για τον καθένα).

Το σημαντικότερο κατάστιχο, που προϋποθέτει το Καθημερινό, είναι το **Καθολικό**, όπου ειδικά κάθε χρεώστης ή πιστωτής (άνθρωπος ή εμπόρευμα)¹ έχει δικό του ξεχωριστό λογαριασμό, ο οποίος εκτείνεται σε δυο αντικριστές σελίδες, η μια προορίζεται για το χρέος, η άλλη για την πίστωση· π.χ. στη μια

¹ Πιστός, πιστωτής = «ο έχων λαμβάνειν, ός τις έδωκεν τι», αυτός που έδωσε, πούλησε, δάνεισε και περιμένει να εισπράξει.

Χρεώστης= «όστις έλαβε τι», αυτός που αγόρασε και πλήρωσε ή χρωστάει.

σελίδα αριστερά καταχωρίζεται πόσο έδωσαν για αγορά ενός προϊόντος και στη δεξιά πόσα εισέπραξαν από την πώλησή του σε κάποιους αγοραστές. («έκαστος χρεώστης έχει και τον πιστόν του <τον πιστωτή του>»). Έτσι φαίνεται η κίνηση του λογαριασμού ανά πάσα στιγμή. Απαιτεί γνώση και προσοχή και τηρείται από ειδικόν.

Σ' αυτό το βιβλίο οι λογαριασμοί καταχωρίζονται αλφαβητικά και στις καταχωρίσεις σημειώνεται και ο αριθμός της σελίδας του Καθημερινού, από όπου παίρνονται οι πληροφορίες, τα ποσά δηλ. καθώς και η ημερομηνία της πράξης.

Αγνώστου Συγγραφέως, **Διδασκαλία εντελής συστηματική απάσης της Εμπορικής Επιστήμης**, προς χρήσιν των εμπόρων, εξαιρέτως δε των Εμπορικών Σχολείων, Ιάσιο 1817.

Παράρτημα: Περί των εμπορικών καταστίχων, (σελ.194-200)

14. Γραπτές μαρτυρίες για την εξέλιξη του κληροδοτήματος της Βασιλικής Νικολάου.

Για την τύχη του κληροδοτήματος της Βασιλικής Νικολάου έγιναν «Ανακοινώσεις» μετά το θάνατο του Φ.Ζυγούρη

(Α)

Από το άρθρο του Αναστασίου Μέγα: «**Σχολείο και Εκκλησία στη Σιάτιστα (1817-1850)**», ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΑ 1, σελ.7, του έτους 1989, μαθαίνουμε ότι χρήματα του κληροδοτήματος είχαν δοθεί -μέσω τραπεζίτη- σε επισκόπους και κοινότητες ως δάνειο με τον σχετικό τόκο, ότι οι ομολογίες / χρεώγραφα αυτών των δανείων φυλάγονταν στο γραφείο του τραπεζίτη Μπαλάνου Πάλη, ότι -άγνωστο πώς- κάποιες διασώθηκαν, όταν με τα γεγονότα του 1821 το γραφείο Μπαλάνου Πάλη δημεύτηκε από το Τουρκικό κράτος, και ότι αποδόθηκαν τελικά στη Σιάτιστα.

Ειδικά αναφέρεται ότι το 1830 :

(1) «.....Αι ομολογίαι οπού εδόθησαν εις χείρας των τριών... Επιτρόπων Σχολής.-

Μία ομολογία αγίου Ζητουνίου εκδ. από 1820:7βρίου α: δια γρ. 500

Μία ετέρα του αγίου Τάφου « « 1818:φεвр. 7: « « 7500

Μία ετέρα του αγίου Βάρνης « « 1821:Ιανου. 18: « « 2558

Μία « του « Κορώνης « « 1818:Ιανου: α': « « 1000

Μία « του « Μελενίκου « « 1820:8βρίου 9: « « 4000

Γρόσια 15558

ή γρόσια δέκα πέντε χιλιάδες πεντακόσια πενήντα οκτώ – έν<α> γράμμα του κυρ Μπαλάνου διαλαμβάνον δια μίαν ομολογίαν της κωμοπόλεως Αρτάκης / και δια ετέραν της κωμοπόλεως Ελεγμού...».

(2) Σε άλλο έγγραφο που παρουσιάζεται στην ίδια «ανακοίνωση» βλέπουμε ότι: η ομολογία του Αρτακίου ήταν για 1500 γρόσια και των Ελεγμών για 1000 γρόσια και ότι όλες αυτές είναι οι διασωθείσες ομολογίες των Σχολών

Σιατίστης εκ του δημευθέντος από το Τουρκικό κράτος τραπεζικού γραφείου του Μπαλάνου Πάλη το Μάιο του 1821.

(3) Στη σελίδα 368 του χειρογράφου του Φ.Ζ. σε αντίγραφο γράμματος των επιτρόπων της Σχολής προς τον Θεοφάνη το Σιατιστέα υπάρχει η παρακάτω παράγραφος:

«...Σας υπενθυμίζομεν και αύθις Κ^ε Θεοφάνη, περί των εις χείρας του Κ^{ου} Πάλη ευρισκομένων αυλικών της Σχολής ομολογιών, δια να φροντίσητε περί της παραλαβής των και να μας τας πέμψητε, καθοδηγούντες ημάς συγχρόνως, όπως ποτέ δυνάμεθα να ενεργήσωμεν ως προς αυτάς καταλληλότερον τα περαιτέρω...».

Από το περιεχόμενο της επιστολής προκύπτει ως πιθανότερη χρονολογία αποστολής της επιστολής το έτος 1840.

Συνδυάζοντας τα (1), (2) και (3) μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι ομολογίες αυτές είναι οι ομολογίες που αναφέρονται εις το «... γράμμα του κυρ Μπαλάνου διαλαμβάνον δια μίαν ομολογίαν της κωμοπόλεως Αρτάκης / και δια ετέραν της κωμοπόλεως Ελεγκμού...».

(B)

Για το θέμα του συμφητισμού χρέους του μητροπολίτου Μελετίου προς το Πατριαρχείο και για τις μετοχές ΕΤΕ των σχολείων, που αναφέρει ο Φ.Ζ., ο Α.Α.Κανατσούλης στα *Ιστορικά Σιατίστης. Ο ιερός ναός του Αγίου Δημητρίου. Η ιεραρχία των μητροπολιτών*, εφημ. «Βόρειος Ελλάς», φ. 149, 23-3-1930, σ. 4 γράφει:

«...ο Μελέτιος είχε την έμπνευση να παραλάβει την κινητήν περιουσίαν των Σχολείων, η οποία συνέκειτο εις χρεώγραφα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Αυλικάι ομολογίαι καλούμενα, πληρώσας το αντίτιμον αυτών εις το ακέραιον και να παραδώσει αυτάς προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, του οποίου επέκειτο η πτώχευσις, απέναντι χρέους του.

Δια των χρημάτων τούτων ηγοράσθησαν τότε κατά πρώτον μετοχαί της ΕΤΕ ως περιουσία των σχολείων».

Πρώτη αναφορά στο δημοσίευμα του Α.Α.Κανατσούλη γίνεται από τον Α.Δάρδα στο βιβλίο του: *Η Επισκοπή-Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης*, Θεσσαλονίκη 2006, σελ.79, υποσημείωση 237.

(Γ)

Στη συνέχεια, αυτές οι μετοχές -μαζί με άλλα χρεώγραφα του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Σιάτιστας, τα οποία προέρχονταν από τα κληροδοτήματα Ν. Λαζάρου Σαμαρά ή Λαζάροβικ και Δημητρίου Καλτσιού- ρευστοποιήθηκαν και με τα χρήματα αυτά αγοράστηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1970 τα 7 διαμερίσματα που έχει στην κατοχή του το 1^ο Δημ. Σχολείο Σιάτιστας στη Θεσσαλονίκη, Αγίας Θεοδώρας 13.

(Λεπτομερής ανάλυση του θέματος της αγοράς των διαμερισμάτων υπάρχει σε επιστολή του Π. Δίκου στην εφημερίδα **ΕΦΗΜΕΡΙΣ**, αρ. φύλλου 88, Σεπτέμβριο 1990, σελ. 5).

15. Κρασί σιατιστινό, πληροφορίες για τη διαδικασία παρασκευής του

Τα βαρέλια, ανάλογα με το μέγεθός τους, διακρίνονται στα «**βαένια**» (μεγάλου μεγέθους), στις «**βαρέλις**» (μεσαίου μεγέθους) και στις «**φτσιέλινς**» (μικρού μεγέθους).

Τα κρασιά διακρίνονται, ανάλογα με τον τρόπο παρασκευής τους και το χρώμα τους, σε «**άσπρου**» (άσπρο: ανοιχτού χρώματος· ο **λευκός οίνος** των αρχαίων), «**μαύρου**» (μαύρο: σκούρου χρώματος· ο **μέλας οίνος** των αρχαίων) και «**ηλιαστό**».....

Ο μούστος (γλεύκος, το), που προορίζεται για άσπρο κρασί, παραμένει μαζί με τα «**τσίπουρα**» (αρχαιοελληνικό «**στέμφυλα, τα**») μέσα στο «**πουστιάβι**» (πατητήρι) ένα περίπου εικοσιτετράωρο. Όταν όμως πρόκειται για μαύρο κρασί, ο μούστος ζυμώνεται με τσίπουρα και, όταν ολοκληρωθεί η ζύμωση, αυτά με μέρος του κρασιού υποβάλλονται σε απόσταξη και παρασκευάζεται η ρακή. Το ηλιαστό παρασκευάζεται από τις καλύτερες ποικιλίες σταφυλιών, κυρίως από «**μουσκουμαύρα**» (μοσχομαύρα) και «**χουντρουμαύρα**» (χονδρομαύρα) σταφύλια, που έχουν σταφιδιάσει απλωμένα σε ευρύχωρο ευάερο και ευήλιο μέρος.

Το πατητήρι είναι μόνιμη χτιστή ή φορητή ξύλινη δεξαμενή, που χρησιμοποιείται για την με τα πόδια έκθλιψη σταφυλιών – για το πάτημα σταφυλιών και εξαγωγή του χυμού τους, του γλεύκους ή μούστου. Το χτιστό πατητήρι έχει σχήμα τετραγωνικό ή ορθογώνιο. Το ξύλινο πατητήρι ή για μας «**πουστιάβι(ι)**» έχει τη μορφή μισού μεγάλου βαρελιού.

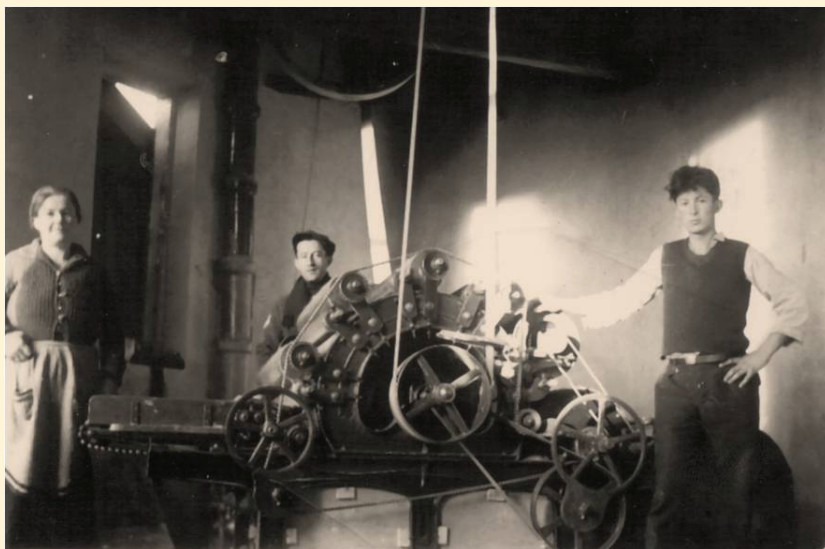
Η έκφραση «**τραβώ το μούστο**» προήρθε από το αριστερόστροφο στρίψιμο και τράβηγμα του στριφταριού για την απόφραξη του κουφοτυλιού και την εκροή του μούστου. Το «**τράβηγμα του μούστου**» γίνεται, αφού παραμένει στο πουστιάβι μαζί με τα τσίπουρα ένα χρονικό διάστημα ανάλογο με το τι χρώμα θέλουμε να πάρει, συνήθως ένα εικοσιτετράωρο περίπου.

<Σέρνω και τραβώ στη Σιάτιστα, όταν αναφέρονται στην οينوποιία, είναι συνώνυμα. Σημαίνει ανοίγω τον κρονό και παίρνω το υγρό.>

Κουφουτσύλ(ι) (κουφοτύλι): κούφιο ξυλοκάρφι, ξύλινος σωληνίσκος <(υποκοριστικό) κουφοτύλι(ο)ν < κουφότυλος (κατά το κουφόλιθος δεξ Liddell-Scott) <(αρχαία ελληνικά συνθετικά) κούφος (η,ον: ελαφρός,κενός,κούφιος) + τύλος, ο (ξύλινο καρφί). **Μούστους, ου** (μούστος, ο – γλεύκος, το) < (λατινικό) mustum, i (ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου mustus, a, um: νέος) < vinum mustum: νέος οίνος, νέο κρασί.

Αποσπάσματα από άρθρο του φιλολόγου Ελευθερίου Κουφογιάννη στο δικτυακό τόπο <http://www.siatistanews.gr> με τίτλο **ΤΑ ΒΑΡΕΛΙΑ**

16. Λαναριστική μηχανή

Φωτογραφία του 1938.

Στη φωτογραφία είναι η **Άννα**, σύζυγος Νέστορα Νεράντζη, ο νεαρός **Γεώργιος Νεράντζης** και πίσω από τη μηχανή ο μηχανικός, που βοηθά στην εγκατάσταση της. Η μηχανή παραγγέλθηκε το Σεπτέμβριο του 1937.

Η λαναριστική μηχανή της φωτογραφίας γλύτωσε από την καταστροφή που επιφύλασσαν οι Γερμανοί στα μηχανήματα, επειδή είχε την τύχη να είναι κατασκευασμένη στη Γερμανία και να έχει ευδιάκριτο το όνομα του εργοστασίου κατασκευής της.

Έτσι, μεταπολεμικά ήταν η μοναδική στην περιφέρεια κι εξυπηρετούσε όλη τη Δυτική Μακεδονία.

Τις πληροφορίες μας έδωσε ο Νέστορας Γεωργίου Νεράντζης στη Σιάτιστα, το Μάιο του 2009.

17. Νικόλαος Λασπάς

Πληροφορίες του Πουκεβίλ στο έργο του **Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασως**, ήτοι η Αναγέννησις της Ελλάδος, μεταφρασθείσα υπό Ξενοφώντος Δ. Ζύγουρα, καθηγητού, Αθήνα 1890 τόμ. 2 (σελ.19-20, 26-27, 29-30, 46-47) φωτίζουν την προσωπικότητα του Λασπά, το ρόλο του στην προετοιμασία των Ελλήνων για την Επανάσταση και την ευθύνη του, αν υπήρχε, για το θάνατο του Σουλεϊμάν πασά. Τις αναφέρουμε περιληπτικά:

Όταν το 1820 ο Αλή πασάς κηρύχτηκε από την Πύλη «φερμανλής», δηλαδή έκπτωτος, αντέδρασε και, υποψιαζόμενος μυστικές συνεννοήσεις εναντίον του, εκτός των άλλων μέτρων που έλαβε, διέταξε τους φύλακες των στενών να

σκοτώνουν κάθε γραμματοκομιστή, που δεν ήταν εφοδιασμένος με διαταγή υπογραμμένη από αυτόν, και τους περιηγητές που ήθελαν να μπουν στην Ήπειρο να τους συνοδεύουν μέχρι τα Γιάννενα.

Για να αντιμετωπίσει η Πύλη αυτή την κατάσταση, έστειλε εναντίον του Αλή τον Σουλεϊμάν πασά, διοικητή της Θεσσαλίας, στον οποίο είχε απονείμει και τον τίτλο του Δερβεντζή, δηλ. του μεγάλου προστάτη των οδών. Σ' αυτόν ήρθε ως γραμματέας ο Νικόλαος Λασπάς, γνωστός ως Αναγνώστης, μέλος της Φιλικής Εταιρείας και δηλωμένος εχθρός του Αλή, (η οικογένειά του είχε υποστεί διωγμούς από αυτόν και αρπαγή μεγάλου μέρους της περιουσίας της και έφυγε από τη Σιάτιστα). Ο Αναγνώστης πρότεινε στο Σουλεϊμάν να μεταφράσουν το φερμάνι που είχαν από την Πύλη εναντίον του Αλή, το «φερμάνι μπουγιουρδί», και να το κάνουν γνωστό στο λαό. Ο Σουλεϊμάν το αποδέχτηκε και ο Αναγνώστης μετέφρασε το κείμενο, αλλά έτσι που αυτό, από απλό φερμάνι κατά του Αλή, έγινε ουσιαστικά μια προκήρυξη στους Έλληνες να εξοπλιστούν κατά του Αλή, και να ετοιμαστούν γενικότερα για πόλεμο.

Το φερμάνι απευθυνόταν στους Χριστιανούς και έλεγε τα εξής:

«Εἰς υμᾶς πιστοὶ μου ραγιαδες προστρέχω! ἐγέρθητε, ἐξοπλίσατε τοὺς ἐπὶ πολὺ ἀκινήτησαντας βραχίονας υμῶν, αἱ ἡμέραι τῆς οργῆς ἐπέστησαν, πορεύθητε κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς γένους τῶν Ἀρναούτων, οἵτινες ἠνώθησαν μετὰ τῆς ἱεροσύλου μερίδος τοῦ Αλή. Ἐκδικήθητε τοὺς αἰῶνας τῶν ὕβρεων, αἵτινες διεπράχθησαν δια τοῦ ἀπανθρώπου τούτου τρόπου. Ἀνηλεῶς ὠρμήσατε κατὰ τῶν ἀτίμων, οἵτινες πάντοτε ἠτίμασαν τοὺς προγόνους, τοὺς πατέρας, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα υμῶν. Το ἐξυβρισθὲν ὄνομα υμῶν, ἡ ἀρπαγείσα περιουσία, τὸ βάρος τῶν φόρων, δι' οὐ ἐπεβαρύνθητε, αἱ ἀγγαρείαι, εἰς ας υπεβλήθητε δίκην ἀναισθητῶν ζώων, προσκαλοῦσιν υμᾶς νὰ δράξησθε τῶν ὅπλων. Ἀρματωλοί, εἰς τὰ ὅπλα! χωρικοί, ἀρπάσατε τὰ δρέπανα καὶ γεωργικὰ εργαλεῖα! Παν εἶδος σιδήρου ὀξυνθὲν δια τῆς ἐκδικήσεως θὰ καταστή φρικώδες ἐν ταῖς υμετέραις χερσὶν ὅπλον. Τολμηραὶ τῶν Ἀγράφων γυναῖκες, ἐλλείψει ὅπλων λάβατε τὰς ἀξίνας, ας μεταχειρίζεσθε, ἵνα κόπτητε τὰ ἀσφαγὰ· οἱ νεανῖαι ας πλέξωσι τὰς σφενδόνας αὐτῶν, καὶ αὕτη ἐστὶ ἡ ἠλακάτη <ρόκα> τῶν παρθένων ας μεταβληθῇ εἰς φονικὸν ὅπλον κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τοῦ Πατισάχ καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.»

Ἡ προκήρυξη αὕτη, με τὴ φροντίδα τοῦ Αναγνώστη, ἐφτάσε σὲ ὅλα τὰ μέρη καὶ οἱ ραγιαδες ἀπὸ τὴν Πίνδο ὡς τὶς Θερμοπύλες «εὐρέθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα».

Ὁ Αλῆς στράφηκε πρὸς τοὺς χριστιανούς καὶ ζήτησε τὴ βοήθειά τοὺς, ξαναπῆρε κοντὰ τοῦ αρματολούς, προσπάθησε, μάταια, νὰ συνδιαλλαγῇ με τὴν Πύλη καὶ, ἐπίσης, προσπάθησε νὰ προσεταιριστῇ τὸν Σουλεϊμάν καὶ νὰ διαβάλει τὸν Αναγνώστη, ὁ ὁποῖος γιὰ λόγους ἀσφάλειάς τοῦ ἐφυγε στὴν Πόλη.

Ἀλλὰ καὶ τὸν Σουλεϊμάν, τὴν ὥρα πού με ἐπιτυχία ἀντιμετώπιζε τοὺς οπαδούς τοῦ Αλή, τὸν διέβαλαν ἄλλοι (ἡ μερίδα τοῦ Ἰσμάηλ Πασο-βη) στὴν Πύλη γιὰ κατάχρηση δημοσίου χρήματος, σφετερισμὸ καὶ διαπραγματεύσεις με τὸν

Αλή. Ο σουλτάνος τον ανακάλεσε στην Κων/λη κι εκείνος ξεκίνησε να πάει, αλλά στη Θεσσαλονίκη -με εντολή του σουλτάνου- τον στραγγάλισαν.

Στη συνέχεια στον αγώνα κατά του Αλή ήρθε από τη Βουλγαρία ο Μπαμπά πασάς. Και πάλι ο Αναγνώστης είναι παρών, δίπλα στον Μπαμπά πασά, και ο ρόλος του τώρα είναι να αποδυναμώσει τον Αλή απομακρύνοντας από κοντά του Έλληνες / Ρωμιούς οπλαρχηγούς (Καρατάσσο, Ανδρούτσο κ.α.), πράγμα που το πέτυχε. Παράλληλα στις συζητήσεις με επισκόπους, αρχιεπισκόπους, αρχιμανδρίτες και ιερείς τους πρότρεπε να ελπίζουν και να εξοπλίζουν το λαό για πόλεμο κατά των Τούρκων, που δεν αργούσε να 'ρθει, και έλεγε ότι στον Προύθο συγκεντρωνόταν στρατός. Ακόμα και για τον Μπαμπά πασά, που σκορπούσε τον τρόμο και την καταστροφή στους Έλληνες, έλεγε ότι κοντά είναι το τέλος του.

Με όλα αυτά ο Αναγνώστης, Νικόλαος Λασπάς, και στην περίπτωση αυτή, με τον τρόπο και τη δράση του υπηρετούσε τον εθνικό σκοπό, ετοίμαζε το λαό για τον ξεσηκωμό κατά των Τούρκων.

18. Αποσπάσματα δημοσιευμάτων σχετικά με τη διαφωνία των αξιωματικών για τον τρόπο οργάνωσης της άμυνας κατά των Βουλγάρων στη Μακεδονία το 1904

«...Αλλ' ενώ από κοινού υπέβαλον έκθεσιν περί του δυνατού της οργανώσεως αμύνης εν Μακεδονία, οι Παπούλας και Κολοκοτρώνης υπέβαλον εμπιστευτικώς και ετέραν, δι' ης απαισιοδόξως εκφράζοντο....»,

Από το βιβλίο του Κ. Ι. Μαζαράκη - Αινιάνος, *Ο Μακεδονικός Αγών-Αναμνήσεις*, στο βιβλίο **Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ** του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1984, σελίδες 179-180.

....Ο Παύλος, επιστρέψας εις Αθήνας, επληροφορήθη παρά του Αλεξ. Κοντούλη ότι είχαν επιστρέψει και τα λοιπά τρία πρόσωπα της αποστολής και ότι ο Κολοκοτρώνης και Παπούλιας (*Παπούλας*) εξέθεσαν τα πράγματα προς την Κυβέρνησιν όλως αντιθέτως τη εκθέσει (*προς την έκθεση*) του Παύλου.

Εκ συμπτώσεως συναντά τον Κολοκοτρώνην ο Παύλος εν τω γραφείω του πεθερού του Στεφάνου Δραγούμη. Ήλεγξε την διαστροφήν της αληθείας αυτού και του Παπούλια εν σχέσει προς το Ελληνικόν φρόνημα των Μακεδόνων...

Μετά την σύρραξιν ταύτην, ο Κολοκοτρώνης στέλλει μάρτυρας μονομαχίας. Ο Παύλος περιεφρόνησε την πρότασιν, το συμβούλιον όμως της τιμής επέβαλεν εις τον Παύλον την μονομαχίαν. Αντηλλάγησαν οκτώ εκατέρωθεν πυροβολισμοί. Ο Παύλος ετραυμάτισε εις τον δεξιόν μηρόν τον Κολοκοτρώνην. Η μονομαχία έγινε εις το Γουδί τη 28 Μαΐου 1904.

.....< ειπών ο Παύλος προς τον Κολοκοτρώνη>... δια να ενθυμείσαι μόνον και μόνον τας αδικούς σου κατηγορίας προς την Κυβέρνησιν εναντίον της Ελληνικωτάτης Μακεδονίας>.

Μαλούτα Νικολάου, **Ο Μακεδονικός αγών, Δυτικομακεδονικά Γράμματα Στ΄**, Κοζάνη 1995, σελ. 113, 114.

Όταν οι αξιωματικοί ευρίσκοντο ακόμη εις Ζέλοβον (Ανταρτικόν) ηγέρθησαν διαφωνίαι μεταξύ των, σχετιζόμεναι με τον τρόπον οργανώσεως της αμύνης κατά των Βουλγάρων. Ο Λοχαγός Παπούλας και ο Υπολοχαγός Κολοκοτρώνης υπεστήριξαν την γνώμην, ότι ο Ελληνικός αγών ουδεμίαν επιτυχίαν θα είχεν, εκτός εάν ισχυραί ένοπλοι ομάδες προσήρχοντο εξ Ελλάδος, δια να προσβάλουν τους Βουλγάρους και ενθαρρύνουν δια του τρόπου τούτου τους εντοπίους προς εκδήλωσιν αντιστάσεως. Αντιθέτως, ο Λοχαγός Κοντούλης και ο Ανθυπολοχαγός Μελάς, έχοντες σχηματίσει καλήν ιδέαν δια τους εντοπίους πατριώτας, προετίμων τον σχηματισμόν σωμάτων εκ τούτων, δια της παροχής εις αυτούς όπλων, πολεμοφοδίων και χρηματικής ενισχύσεως.....

Σε υποσημείωση: «.... Εις τα αρχεία του Υπουργ. Εξωτερικών δεν ανευρέθη τοιαύτη Έκθεσις...».

Γενικού Επιτελείου Στρατού/ΔΙΣ, **Ο Μακεδονικός αγών και τα εις Θράκην γεγονότα**, έκδοση ΔΙΣ, Αθήνα 1979, σελ. 134, 135.

Είχε προηγουμένως συνταχθή και υπογραφή ομοφώνως η έκθεσις περί της εν Μακεδονία καταστάσεως και των ληπτέων μέτρων δι' άμεσον δράσιν.....

Όταν κατά Μάιον επέστρεψεν ο Κοντούλης, ευρέθη προ πραγματικής αντεκθέσεως των δύο άλλων συναδέλφων του, προτεινούσης εν πολλοίς τα αντίθετα της εκθέσεως.....

Είναι βέβαιον μάλιστα ότι εις την άκρως περίπλοκον τότε κατάστασιν εν Μακεδονία ηδύναντο να ευρεθούν σημαντικά αντιρρήσεις και επιχειρήματα, τα οποία δεν περιέλαβεν η έκθεσις. Όλα όμως αυτά, ανεξαρτήτως και του οπωσδήποτε αντιδεοντολογικού τρόπου συντάξεως και υποβολής της αντεκθέσεως, εις ένα κυρίως σημείον υστερούν, ότι ο αληθής στρατιωτικός ηγέτης ή συλλαμβάνει το νόημα της στιγμής εις κρίσιμους ώρας ή χάνει το παν. Και θα εχάνετο ασφαλέστατα το παν εν Μακεδονία, αν εξαιτίας της αντεκθέσεως ανεβάλλετο και περιήρχετο εις την δικαιοδοσίαν της γραφειοκρατίας η έναρξίς του αγώνος.....

Χατζή Δημ. , **Ιστορία του Μακεδονικού αγώνος**, Αθήναι 1971, σελ. 59-60.

Οι τέσσερις αξιωματικοί βρίσκονταν ακόμη στο Ζέλοβο, όταν ανέκυψε διαφωνία μεταξύ τους. Ο Κολοκοτρώνης κι ο Παπούλας υποστήριξαν ότι τίποτε σημαντικό δεν μπορούσε να γίνει για την ελληνική παράταξη στη Μακεδονία, εκτός κι αν στέλνονταν ισχυρά σώματα από την Ελλάδα. Ο Μελάς και ο Κο-

ντούλης, από την άλλη πλευρά, έχοντας σχηματίσει καλύτερη γνώμη για τους ντόπιους πατριώτες, εννοούσαν το σχηματισμό σωμάτων από τους χωρικούς και την ενίσχυσή τους με όπλα, πυρομαχικά και τους απαραίτητους πόρους.

Douglas Dakin, **Ο Ελληνικός Αγώνας στη Μακεδονία 1897-1913**, έκδοση του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1996 (μετάφραση της αγγλικής έκδοσης του 1966), σελ. 237.

«...Ο Λάκης Πίρζας μας πληροφορεί ότι με τ' άλλα τρία μέλη της επιτροπής και την συνοδεία των [περίπου] 30 ανδρών επισκέφθηκαν και άλλα ορεινά χωριά της Φλώρινας.....και Λέχοβο. Εκεί κάθησε ο Κοντούλης και έγραψε την κοινή έκθεση. Συμβουλευόταν συχνά και τον Παπούλα. Ο Πίρζας κατάλαβε ότι ο Παπούλας έγραψε χωριστήν έκθεση προς τον Σαπουντζάκη, που τη διόρθωσε ο Κολοκοτρώνης. Έγραψε και αυτός άλλη για τον υπουργό Λεβίδη, που την έκλεισε σε γράμμα για την αδελφή του. Τα πήρε όλα ο Ζήσης και τα πήγε στο Προξενείο Μοναστηρίου να φύγουν με το διπλωματικό φάκελλο. Την κοινή έκθεση είχαν υπογράψει και ο Παπούλας και ο Κολοκοτρώνης.

Ο Πίρζας, που ήταν γνώστης όλης αυτής της κωμωδίας, δεν τα είπε τότε του Κοντούλη, για να μη προκαλέσει διάσταση και σύγκρουση των αξιωματικών και θεωρηθή προδότης....».

Μόδη Γεωργίου, **Ο Μακεδονικός αγών και η νεώτερη Μακεδονική Ιστορία**, Θεσσαλονίκη 1967, σελ.224,225.

«...Περί τας αρχάς Ιουλίου του 1904 ήλθεν ο μ<ακαρίτης> Μελάς εις Κοζάνην προς συνεννόησιν. Έμεινε περί τας δέκα ημέρας κατ' αρχάς μεν περιφερόμενος ως ζωέμπορος, διαπραγματευόμενος πάντοτε και ουδέποτε αγοράζων ζώα, έπειτα όμως κρυβείς πέντε μεν ημέρας εν τη Μητροπόλει και ετέρας πέντε εν τη οικία Ν. Μαλούτα, καθηγητού των ιερών. Και εν μεν τη Μητροπόλει σπανίως εισήρχοντο επισκέπται, ενώ εις την οικίαν του κ. Μαλούτα εισερχόμεθα καθ' εκάστην και πολλάκις δις της ημέρας. Ενώ δε μόνοι καθήμενοι ωμιλούμεν περί του αγώνος, του σχηματισμού και συντάξεως σωμάτων ενός εκ μέρους της Κοζάνης και ενός εκ μέρους της Σιατίστης, ηνοιζαμεν το περί αξιωματικών ζήτημα, οπότε έμαθον τι είχε συμβή και ανεκλήθησαν αιφνιδίως.

Αφού δηλ. έφυγεν ο μ<ακαρίτης> Μελάς εις Αθήνας προ του να συναντηθώμεν εις Βογατσικόν, οι λοιποί μείναντες μόνοι συνέταξαν έκθεσιν προς την Κυβερνησιν, δι' ης εξέθετον όλως τα εναντία των όσων είχαν μείνει σύμφωνοι κατά την παρουσίαν του μ<ακαρίτη > Μελά, ότι δηλ.»

.(Απόσπασμα επιστολής του γιατρού της Κοζάνης Γ. Μεταξά προς τον Φ.Ζυγούρη, με ημερομηνία 29 Ιανουαρίου 1914, από το Αρχείο Φ. Ζυγούρη).

19. Νομίσματα κατά την Τουρκοκρατία (όσα συναντούμε στο κείμενο του Φ. Ζυγούρη): αντιστοιχίες, αγοραστική αξία

Το 1709

Στα τουρκικά λιμάνια **1 карагрόσι** ισοδυναμούσε με 180 **άσπρα**.

Αρχές του 19^{ου} αι.

1 ασλ(λάνι) = 1 γρόσι τούρκικο

Στα μέσα του 19^{ου} αι.

Η **δραχμή** (ελληνική) ισοδυναμούσε περίπου με 4 **γρόσια** (τουρκικά).

1 **φλωρί** ισοδυναμούσε περίπου με 13,68 **δραχμές**.

1 **φλωρί** ισοδυναμούσε περίπου με 6,3 **φιορίνια**.

Η ισοτιμία του φλωριού με το γρόσι κυμαινόταν,

άλλη φορά **1 φλωρί** ισοδυναμούσε με **52 γρόσια**,

άλλη φορά **1 φλωρί** ισοδυναμούσε με **56 γρόσια και 32 παράδες**,

κι άλλη **1 φλωρί** ισοδυναμούσε με **54 γρόσια και 30 παράδες**.

Στα τέλη του 19^{ου} αι.

1 **λίρα οθωμανική** ισοδυναμούσε με 100 γρόσια.

1 **μετζήτι** ισοδυναμούσε με 20 **γρόσια**.

1 **γρόσι** ισοδυναμούσε με 40 **παράδες**.

1 **παράς** ισοδυναμούσε με 3 **άσπρα**.

Η ασημένια **Zolota** ισοδυναμούσε με 30 παράδες.

Αντί να πουν **30 παράδες** έλεγαν μια **ζουλότα**.

Παράδειγμα πρόσθεσης (με δεδομένο ότι 1 γρόσι = 40 παράδες)

2 γρόσια και 20 παράδες

+ 1 γρόσι και 30 παράδες

= 4 γρόσια και 10 παράδες, διότι:

= 3 γρόσια και 50 παράδες

ή = 3 γρόσια και 40 παράδες και 10 παράδες

ή = 3 γρόσια και 1 γρόσι και 10 παράδες

άρα 4 γρόσια και 10 παράδες

Αγοραστική αξία των νομισμάτων ενδεικτικά:

- Τέλη 19^{ου} αι. με **4 γρόσια** αγόραζες 1 οκά ζάχαρη.
- 1 οκά είναι περίπου 1300 γραμμάρια ή 1,3 κιλά.
- Το 2008 με περίπου **2 ευρώ** αγοράζεις 1 κιλό ζάχαρη.

✓ Τέλη 19^{ου} αι. ο ετήσιος μισθός του Διευθυντή Δημοτικού Σχολείου Φίλιππου Ζυγούρη (σύμφωνα με έγγραφο του αρχείου του) είναι 40 λίρες οθωμανικές ή $40 \times 100 = 4.000$ γρόσια.

✓ Στην εποχή μας το 2008 ένας Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου έχει ετήσιο εισόδημα από το μισθό του περίπου 26.000 ευρώ.

Με τα δεδομένα αυτά μπορούμε να πούμε:

❖ 1 οκά ή 1,3 κιλά ζάχαρη το 1880 στοίχιζαν **4 γρόσια**
ενώ το 2008

❖ 1 οκά ή 1,3 κιλά ζάχαρη στοιχίζουν $(1,3 \times 2 \text{ ευρώ}) = \mathbf{2,6 \text{ ευρώ}}$.

♦ Ο Διευθυντής Δημοτικού σχολείου στα τέλη 19^{ου} αι. με ετήσιο εισόδημα από το μισθό του **4.000 γρόσια** μπορούσε να αγοράσει **1.000 οκάδες ζάχαρη**.

♦ Ο Διευθυντής Δημοτικού σχολείου του 2008 με ετήσιο εισόδημα από το μισθό του **26.000 ευρώ** μπορεί να αγοράσει **10.000 οκάδες ζάχαρη**.

Ο Χουσεΐν Χιλμή πασάς (1855-1921) έδωσε στα παιδιά 2 μετζήτια, δηλ. 40 γρόσια, δηλαδή (σύμφωνα με τις παραπάνω ισοτιμίες νομισμάτων) το 1/100 του ετήσιου εισοδήματος ενός διευθυντή Δημοτικού σχολείου της ίδιας εποχής, (η αναφορά γίνεται για τη σελ. 22 του χειρόγραφου Φ. Ζυγούρη).

ΠΗΓΕΣ:**1.ΑΡΧΕΙΟ ΖΥΓΟΥΡΗ**

1.1.Συμβόλαιο ανάληψης της Διεύθυνσης της Αστικής Σχολής Χώρας από τον Φ. Ζυγούρη το 1894.

1.2.Πρόχειρες σημειώσεις του Φ.Ζυγούρη.

2.ΑΡΧΕΙΟ του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Σιάτιστας.**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:**

Δημητρίου Θωμάς, **Χειραγωγός έμπειρος εις τα της πραγματείας, ήτοι Βιβλίον περιέχον όλους τους αναγκαίους λογαριασμούς της πραγματείας, ομού και τα Ζυγία και Πίχας όλης της Ευρώπης**. Εν Βιέννη της Αυστρίας, τύποις του Βαουμαϊστέρου, 1793, δεύτερη έκδοση Βιέννη 1809.

Μέρτζιος Κων/νος, **Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας**, έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1947.

Λιάτα Ευτυχία, **Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα: Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελληνικό χώρο, 15^{ος} -19^{ος} αι.**, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα 1996.

20. Παλαιοντολογική Συλλογή Σιατίστης

Μια από τις πρώτες -χρονολογικά- εργασίες μαθητών και καθηγητών του Ενιαίου Λυκείου Σιάτιστας (όταν ακόμα λειτουργούσε ως Τραμπαντζείο) είναι η δημιουργία της Παλαιοντολογικής Συλλογής του σχολείου.

Η Συλλογή αυτή αποτελείται από οστά θηλαστικών της πλειστοκαινης υποπεριόδου του Καινοζωικού αιώνα και από όστρακα ελασματοβραγχίων και γαστεροπόδων.

Το ξεκίνημα αυτής της συλλογής τοποθετείται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το πρώτο της κομμάτι, ο απολιθωμένος χαυλιόδοντας, βρέθηκε στην κοιλάδα του Αλιάκμονα -στον οικισμό Πολύλακκο - το 1902 από τον Ν. Διαμαντόπουλο. Προσδιορίστηκε επιστημονικά από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Θ. Σκούφο.

Το 1906 ο καθηγητής του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Αναστάσιος Δάνας ιδρύει την "Παλαιοντολογική Συλλογή Σιατίστης" σε αίθουσα του Γυμνασίου. Τα επόμενα 15 χρόνια ο Αναστάσιος Δάνας με τους μαθητές του σχολείου και τις υποδείξεις των καθηγητών Θ. Σκούφου και Κ. Κτενά συγκεντρώνει νέα ευρήματα και πλουτίζει τη Συλλογή.

Στη συνέχεια, μέχρι τον πόλεμο του 1940, το έργο της διαφύλαξης και συμπλήρωσης της Συλλογής αναλαμβάνουν οι Φυσικοί του Σχολείου Ν. Λιάκος και Κ. Δάνας.

Η Κατοχή σημάδεψε τη Συλλογή. Οι Γερμανοί κατέστρεψαν τα σημαντικότερα κομμάτια της. Μετά την απελευθέρωση οι καθηγητές του σχολείου προσπάθησαν να ξαναοργανώσουν τη Συλλογή.

Το 1969 με χρήματα της Σχολικής Εφορείας και δωρεά του συμπολίτη μας Γ. Καραλιώτα κατασκευάζουν προθήκες για τη φύλαξη τουλάχιστον των ευρημάτων που είχαν περισωθεί.

Το 1982 διαμορφώνεται αίθουσα του σχολείου ειδικά για την έκθεση των ευρημάτων. Την πρωτοβουλία γι' αυτό είχαν η Λυκειάρχης Ευρυδίκη Δάρδα και ο Γυμνασιάρχης Π. Χριστοφορίδης και την προσπάθεια στήριξαν οικονομικά, όπως πάντα, συμπολίτες μας, (Π. Γκερεχτές, Ζ. Δαρδάλης, Γ. Καφάσης, Γ. Κωντσιόγλου, Α. Παπάς, Κ. Παπανικολάου, Γ. Πολύζος, Ε. Ρετζέπης, οι αδελφοί Νίκος και Ευστάθιος Δημ. Ταχμιντζή και Α. Τράχος).

Τη νέα τοποθέτηση και αξιολόγηση των ευρημάτων έκανε επιστημονική ομάδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με επικεφαλής τον καθηγητή Γεωλογίας-Παλαιοντολογίας Ι. Μελέντη.

Την ίδια χρονιά διαμορφώθηκε και "Οδηγός της Παλαιοντολογικής Συλλογής".

Το 1988, στον εορτασμό των 100 χρόνων του σχολείου, η Συλλογή μεταφέρθηκε σε άλλη μεγαλύτερη αίθουσα του Τραμπάντζειου με δαπάνες της Επιτροπής Εορτασμού. Τότε από τους μαθητές και καθηγητές του σχολείου δημιουργήθηκε και βιντεοκασέτα οδηγού επισκεπτών της Συλλογής.

Τα επόμενα χρόνια η συλλογή μεταφέρθηκε προσωρινά σε αίθουσα του πρώην Τραμπάντζειου-Τσίπειου Οικοτροφείου, έως ότου ολοκληρωθεί η αποκατάσταση και η επισκευή του Τραμπάντζειου Γυμνασίου.

Το 2009 έγινε Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ του Δήμου Σιάτιστας και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με σκοπό τη νέα έρευνα, επιστημονική επαναξιολόγηση, προστασία και προβολή της Παλαιοντολογικής Συλλογής.

Επιστημονικός υπεύθυνος του ερευνητικού προγράμματος είναι η κ. Τσουκαλά Ευαγγελία, Δρ Παλαιοντολογίας, Αναπλ. Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, συμμετέχει δε και ο κ. Dick Mol, συνεργάτης επιστημονικής έρευνας του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο Ρότερνταμ και της Διεθνούς Ομάδας / Λέσχης Mammuthus στην Ολλανδία. Η χρηματοδότηση του νέου έργου έγινε από το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ.

Εκτενής αναφορά για τη συλλογή υπάρχει και στο βιβλίο του Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, **Νέα Ελλάς**: ήτοι ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και αρχαιολογική περιγραφή των νέων Ελληνικών χωρών: Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών. Κατά το Γερμανικόν του Καρόλου Μπαϊδεκερ και Meyer και το γαλλικόν του Guide Joanne-Isambert. Τύποις Δ. Γ. Ευστρατίου και Δ. Δελή. **Εν Αθήναις, 1913**, στη σελ. 60.

(Τις επιστημονικές πληροφορίες του κειμένου τις πήραμε από το βιβλίο του καθηγητή Γεωλογίας-Παλαιοντολογίας Ι. Κ. Μελέντη **Παλαιοντολογία Σπονδυλωτών**, Θεσσαλονίκη 1980.

Τις πληροφορίες σχετικά με την ίδρυση της Συλλογής τις πήραμε από το άρθρο του Κ. Δάνα: **Η Παλαιοντολογική Συλλογή Σιατίστης**, δημοσιευμένο στο Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσ/νίκης **Σιατιστέων Μνήμη**, Θεσσαλονίκη 1972. Τυπογραφείον Αφών Αλτιντζή Ο.Ε.

Οι σχετικές με το έτος 2009 πληροφορίες προέρχονται από δελτία τύπου του Δήμου Σιάτιστας).

21. Δίδαξαν στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας, σύμφωνα με το κείμενο του Φ. Ζυγούρη

	όνομα	χρονολογία	Σελ. χειρ.
1	Χρύσανθος Ζηταίος	1710-1713	291
2	Μεθόδιος Ανθρακίτης	1720	292
3	Παΐσιος Δήμαρος	1735-1742	292 και 311
4	Μιχαήλ Ιερέας	πριν το 1730 και πριν το 1750	292
5	Παπαγεωργίου Μιχαήλ	1752	292
6	Βάρκοσης Νικόλαος	1755-1761	294
7	Βάρκοσης Καλλίνικος	1766	294
8	Κωνσταντίνος Ιερέας	1775	294
9	Παπαρρίζος Αργύριος	αρχές 19ου	295 και 304
10	Αργυριάδης Δημήτριος	1861-1863	304 και 312
11	Αργυριάδης Αθανάσιος	1872-1884	304 και 319
12	Οικονόμου Κων/νος Γ.	1862,1875	304 και 321
13	Παυλίδης Δημήτριος	1824 και πριν <;>	304 και 327
14	Παυλίδης Μάρκος	1865	304
15	Σαχίνης Ι.Δ.	1868	304
16	Παπαθεοδώρου Γεώργιος	1819 και μετά	304 και 325
17	Βήκας Αναστάσιος	1859-1863	304 και 323
18	Τζιόβας Μιχαήλ	1860-1863	304
19	Αβράς Σερίφιος	1870	304
20	Καραπατσίδης Δημήτριος	1874,1888	304
21	Κολλιού Νικόλαος	1872-1884	304
22	Σακελλαρίου Φίλιππος	1904	304
23	Μόλυβος Ιωάννης	1875-1880	304
24	Δημάρατος Φ.	1875-1880	304
25	Μέγας Αναστάσιος Ε.	1875-1880	304
26	Πουλιάδης Αθανάσιος	1883	304
27	Παυλίδης Ιωάννης	1885	304
28	Ζυγούρης Φίλιππος	1885	304
29	Κανατσούλης Αθανάσιος	1885	304

22. Πρωτοχρονιά, Κουδουνάδες

«Κουδούνια χρησιμοποιούνται και την Πρωτοχρονιά. Μετά την απόλυση της εκκλησίας ομάδες δύο αντρών, απ' τους οποίους ο ένας κρατά το κουτί των οβολών και ο άλλος ένα απ' τα κουδούνια, που φυλάγονται στους ναούς του Αγίου Δημητρίου στη Χώρα και του Αγίου Νικολάου στη Γεράνεια, γκαβανούζα ή κυπρί, περιφέρονται στις γειτονιές και χτυπώντας το κουδούνι πότε-πότε, για να προαναγγείλουν τον ερχομό τους, επισκέπτονται τα σπίτια να ευχηθούν στους οικοδεσπότες «καλή χρονιά» κι εκείνοι να ρίξουν στο κουτί τον οβολό τους "για την εκκλησία", για τις δαπάνες συντήρησης του ναού.

Λίγο παλιότερα χτυπούσαν κουδούνια και την ημέρα των Θεοφανείων στις πλατείες της Χώρας και της Γεράνειας άνδρες, συνήθως παρέες δύο ανδρών, που στη μέση τους ήταν ζωσμένοι με σειρά κουδουνιών δεμένων με σχοινί. Τα κουδούνια τα συγκρατούσαν και με σχοινιά, που τα περνούσαν από τους ώμους τους με χιαστί στα νώτα τους διάταξη.

Οι κουδουνάδες αυτοί, ζωσμένοι ο ένας με κυπριά και ο άλλος με γκαβανούζες, χτυπούσαν τα κουδούνια έχοντας τα πόδια τους σε κατάλληλη για την ευστάθειά τους διάσταση και στρεφόμενοι ρυθμικά μια απ' τη μια και μια απ' την άλλη μεριά ή, για κάθετο κατά διαστήματα χτύπημα των κουδουνιών, ανεβοκατεβάζοντας το σώμα τους με κάμψεις των γονάτων. Επίσης, χτυπούσαν τα κουδούνια σηκώνοντας διαδοχικά το 'να και τ' άλλο πόδι και κάνοντας μεγάλους διασκελισμούς.....»

Απόσπασμα από άρθρο του φιλόλογου Ελευθερίου Κουφογιάννη στο δικτυακό τόπο <http://www.siatistanews.gr> με τίτλο: **Τα γκδούνια (τα κουδούνια), Ετυμολογική και εθιμολογική τους παρουσίαση.**

23. Ρούσης Γεώργιος, ένας σιατιστινός διδάκτορας της Ιατροφιλοσοφικής Σχολής της Πάδοβας. Σύντομες πληροφορίες για τη λειτουργία του Παν/μίου της Πάδοβας τον καιρό που ήταν εκεί φοιτητής ο Γεώργιος Ρούσης.

Ο Γεώργιος Ρούσης το 1704, ως φοιτητής στην Ιατροφιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πάδοβας, εξελέγη παμψηφεί Αντιρέκτορας της Σχολής, έγινε δηλαδή ο προϊστάμενος της Σχολής. Παράλληλα ως Αντιρέκτορας ανέλαβε και το αξίωμα του Συνδίκου.

Για να κατανοήσουμε τη σημασία αυτής της εκλογής και της πραγματικής διάκρισης που του έγινε, είναι ανάγκη να γνωρίζουμε κάτι από τη λειτουργία των μεσαιωνικών και νεότερων Πανεπιστημίων και φυσικά αυτού της Πάδοβας. Σ' αυτό μας βοήθησε πολύ η εργασία -διδασκαλική διατριβή- του Αριστείδη Στεργέλλη με θέμα: **Τα δημοσιεύματα των Ελλήνων Σπουδαστών του Πανεπιστημίου της Πάδοβας του 17^{ου} και 18^{ου} αι.** Από την εργασία αυτή α-

ντλούμε και παραθέτουμε με συντομία κάποιες πληροφορίες για το ρόλο των φοιτητών στη διοίκηση των Πανεπιστημίων, ειδικότερα για τον τρόπο ανάδειξής τους στα φοιτητικά αξιώματα και για τις αρμοδιότητές τους.

«Ο φοιτητής είναι αποφασιστικός παράγοντας στη διακυβέρνηση των πανεπιστημιακών υποθέσεων και τα πάντα καθοδηγούνται από τη φοιτητική ομάδα και για χάρη της», σημειώνει ο Α. Στεργέλλης, στην εργασία του, σελ. 20.

Οι φοιτητές κάθε εθνότητας είχαν τη δική τους **φοιτητική Οργάνωση** και μέσα σε αυτήν εξέλεξαν τους αντιπροσώπους τους, που θα μετείχαν στη διοίκηση του Πανεπιστημίου.

Αξιώματα που αναλάμβαναν οι φοιτητές ήταν εκείνα του **Ρέκτορα** (=Πρύτανη), του **Αντιρέκτορα** (=Αντιπρύτανη), του **Συνδίκου**, του **Αντισυνδίκου**, του **Συμβούλου των Εθνотήτων** και του **Συμβούλου του Πανεπιστημίου** και προϋποθέσεις για να εκλεγεί κάποιος φοιτητής σε ένα αξίωμα ήταν το ήθος, η επίδοση στα μαθήματα, η ευγλωττία του, η καταγωγή του, η οικονομική του κατάσταση κ.ά.

Αρχές του 17^{ου} αι. οι φοιτητές παραιτήθηκαν μόνοι τους από τον τίτλο του Ρέκτορα, γιατί η άσκηση αυτού του αξιώματος απαιτούσε μεγάλες δαπάνες από τον εκλεγμένο φοιτητή και το αξίωμα αντικαταστάθηκε από το αξίωμα του Αντιρέκτορα. Αργότερα, οι φοιτητές παραιτήθηκαν και από τα πρυτανικά καθήκοντα και πρύτανης γινόταν ένας καθηγητής.

Και το αξίωμα του Αντιρέκτορα αντικαταστάθηκε, με τον καιρό, από εκείνο του Συνδίκου ή του Αντισυνδίκου.

Οι φοιτητές μετείχαν και στη συγκρότηση **Διοικητικού Συμβουλίου** του Πανεπιστημίου, στο οποίο προήδρευε ο Ρέκτωρ, ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου.

Διαδικασία ανάδειξης των φοιτητών στα αξιώματα για τη διοίκηση του Πανεπιστημίου, ο ρόλος τους και τα καθήκοντά τους.

Ο **Αντιρέκτορας** ήταν ο προϊστάμενος της Σχολής. Όταν ο θεσμός του Ρέκτορα αντικαταστάθηκε από το θεσμό του Αντιρέκτορα, τότε ο Αντιρέκτορας αναλάμβανε και τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες και του Συνδίκου.

Τα καθήκοντά του είχαν σχέση με τη διοίκηση της Σχολής και με την προστασία των δικαιωμάτων των φοιτητών.

Η εκλογή του Αντιρέκτορα γινόταν από εκλεκτορικό σώμα Συμβούλων και από το σύνολο των φοιτητών ως εξής:

Σε κάθε Σχολή του Πανεπιστημίου της Πάδοβας το 17^ο και αρχές 18^{ου} αι. **η κάθε εθνική φοιτητική οργάνωση** κάθε χρόνο εξέλεγε **έναν εκπρόσωπο της, ένα Σύμβουλο της Εθνότητας - εκλέκτορα για την εκλογή του Αντιρέκτορα**. Αυτοί οι Σύμβουλοι - εκλέκτορες όλων των εθνотήτων της Σχολής μαζί με τους Συμβούλους και τον Αντιρέκτορα της προηγούμενης χρονιάς **αποτελούσαν το εκλεκτορικό Σώμα για την εκλογή του νέου Αντιρέκτορα**, ο οποίος βέβαια θα προερχόταν από τους νεοεκλεγέντες Συμβούλους.

Στη συνέχεια οι φοιτητές όλων των εθνοτήτων με καθολική ψηφοφορία εξέλεξαν ως Αντιρέκτορα έναν από εκείνους που κατά την ψηφοφορία των εκλεκτόρων είχαν πάρει τουλάχιστον 7 ψήφους και έτσι μπορούσαν να περάσουν στη δεύτερη ψηφοφορία.

Μερικά από τα καθήκοντα του Αντιρέκτορα:

- Όρκιζε καθηγητές και σπουδαστές και φρόντιζε να εγγραφούν στα μητρώα και να ενημερωθούν στο Καταστατικό,

- Φρόντιζε για την είσπραξη των χρηματικών ποινών και για την πληρωμή του διδακτικού προσωπικού,

-.....

- Φρόντιζε να μη θίγονται οι φοιτητές στα προνόμιά τους και να αυξηθεί η δικαιοδοσία και τα συμφέροντα του Πανεπιστημίου,

- Δίκαζε τις διαφορές των σπουδαστών...,

- Καλούσε σε δημόσια συζήτηση καθηγητές και σπουδαστές για τη λύση αποριών των δευτέρων στα διδασκόμενα μαθήματα,

-.....». (Αρ. Στεργέλλη, σελ. 24-25)

Οι Σύндικοι

Ο Αντιρέκτορας, αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του και μετά από σύσκεψη με τον πανεπιστημιακό Σύндικο και τους Συμβούλους, έδινε εντολή να συνέλθει η Σχολή για την εκλογή νέου πανεπιστημιακού Σύндικου, Σύндικων των Εθνοτήτων και άλλων αντιπροσώπων των φοιτητών.

Ο Σύндικος του Πανεπιστημίου, με θητεία ενός χρόνου, είχε μεγάλη δύναμη και στα καθήκοντά του εγγράφονταν μεταξύ άλλων: να συμβουλεύει το Ρέκτορα στα δικαστικά του καθήκοντα, να εκπροσωπεί τα συμφέροντα του Πανεπιστημίου στις δίκες, να φροντίζει για την τήρηση του Καταστατικού και, στην περίπτωση διαφωνίας στην ερμηνεία άρθρου του, υπερίσχυε η γνώμη του κ.ά..

Ο Σύндικος της Εθνότητας ήταν αρμόδιος για τη φύλαξη των βιβλίων της εθνικής φοιτητικής Οργάνωσης, κρατούσε βιβλίο πράξεων και αποφάσεων της οργάνωσης, τηρούσε βιβλίο Ταμείου, Ημερολόγιο και βιβλίο τιμητικών αποφάσεων του Πανεπιστημίου για την Εθνότητα.

Υποδεχόταν το νέο φοιτητή και φρόντιζε για όλες τις διαδικασίες για την εγγραφή του στη Σχολή, παρακολουθούσε τις οικονομικές υποχρεώσεις των σπουδαστών προς την εθνική Οργάνωση, τη συμμετοχή τους στις συνελεύσεις κ.ά.

Απαραίτητο προσόν του ήταν η ικανότητα να χειρίζεται το γραπτό και προφορικό λόγο, απαραίτητο στοιχείο για την άσκηση κριτικής των αποφάσεων.

Οι Σύμβουλοι των εθνοτήτων εκλέγονταν πρώτα από τους ομοεθνείς φοιτητές και στη συνέχεια η εκλογή τους επικυρωνόταν από τη Σχολή με πρόταση του Αντιρέκτορα. Εκπροσωπούσαν τους ομοεθνείς τους στη Σχολή. Μαζί με τον Αντιρέκτορα – Σύндικο συσκέπτονταν για όλα τα θέματα που προέκυπταν

και έλεγχαν τον Αντιρέκτορα, αν εκτελούσε πλημμελώς τα καθήκοντά του. Ένας από τους Συμβούλους κάθε εθνότητας μετείχε στο εκλεκτορικό σώμα για την εκλογή Αντιρέκτορα, όπως αναφέραμε παραπάνω, και, από το 1676, μια Επιτροπή από Συμβούλους στο Πανεπιστήμιο αποφάσιζε για την απονομή διδακτορικής δάφνης «*alla nobilita ή more nobilium*», δηλ. αποφάσιζαν να δώσουν το διδακτορικό δίπλωμα σε κάποιον χωρίς εξετάσεις, πράγμα που ίσχυε μόνο για ευγενείς.

Αυτή, σε γενικές γραμμές, είναι η εικόνα του ρόλου που είχαν οι φοιτητές στη διοίκηση του Πανεπιστημίου **και από αυτά συμπεραίνουμε πως η παμψηφεί εκλογή του Γ. Ρούση στο αξίωμα του Αντιρέκτορα – Συνδίκου προϋποθέτει και υποδηλώνει προσόντα και ικανότητες.**

Ο Αρ. Στεργέλλης καταχωρίζει για το Γ. Ρούση τις εξής πληροφορίες, που συγκέντρωσε από αρχειακές πηγές και από μελέτες: ήταν ένας από τους πιο δραστήριους και αξιομνημόνευτους Έλληνες σπουδαστές που πέρασαν από το Πανεπιστήμιο της Πάδοβας, εξελέγη Αντιρέκτορας παμψηφεί το Σεπτέμβριο του 1704, πήρε το διδακτορικό του δίπλωμα «*more nobilium*» στις 17 Αυγούστου 1705 και, μετά την εξακρίβωση της ευγένειας της οικογένειάς του από τον Διοικητή της Πάδοβας Nikolo Contarini, του δόθηκε η άδεια να τυπώσει το στέμμα του (το οικόσημό του) στο εξώφυλλο του Album που είχε ετοιμάσει στο χρόνο της θητείας του ως Αντιρέκτορας.

Ο ίδιος μελετητής μας δίνει και την περιγραφή αυτού του στέμματος του Γ. Ρούση ως εξής: «Πεδίο γαλάζιο· στο κάτω μισό της ασπίδας, σε μαύρο φόντο, παριστάνεται λιοντάρι σε στάση ύπνου που κρατά σπαθί. Στον κορμό του λιονταριού έχει ριζώσει πυκνόφυλλο δέντρο.» (Αρ. Στεργέλλης, σελ. 179-180).

Βιβλιογραφία:

Στεργέλλης Αριστείδης, **Τα δημοσιεύματα των Ελλήνων Σπουδαστών του Πανεπιστημίου της Πάδοβας τον 17ο και 18ο αι..** Έκδοση του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός στη σειρά "Επιστημονικά διατριβαί", Αθήνα 1970.

ακομα περισσοτερον κι να προκοψης/να ανηχθη το πατρικον σου καν απο εσας τι νοτζο/τιν εχο εγο καθως εχο κι τα δηκα μου τα πεδηα/αφτα οπου ευρισκοντε τα σπιτιακα σας ηπεν(;) ο/παπο σου να ελθη δηα να τα γραψη ολα κατά ο/νομα κι να τα μαστη σενα μερος κι μην φοβασι να/σου χαθη τιποτας λαβε με χα-τζηα(;) νοπουλου(;) κι δηου/γραμματικες της δηαληξεν ο τατζιος κι τα τζερα-πια/με δεύτερον(;) σας πλεκει η γιανακηνα κι σας/στελνο ταφτα μενο/η θηα σου βασιληκη/καγο δελεφι σου αγνι/σε ασπαζομε/κι να μας στελνης από κανε-να/γραμμα να μας γραφис πως ευρι/σκεσε

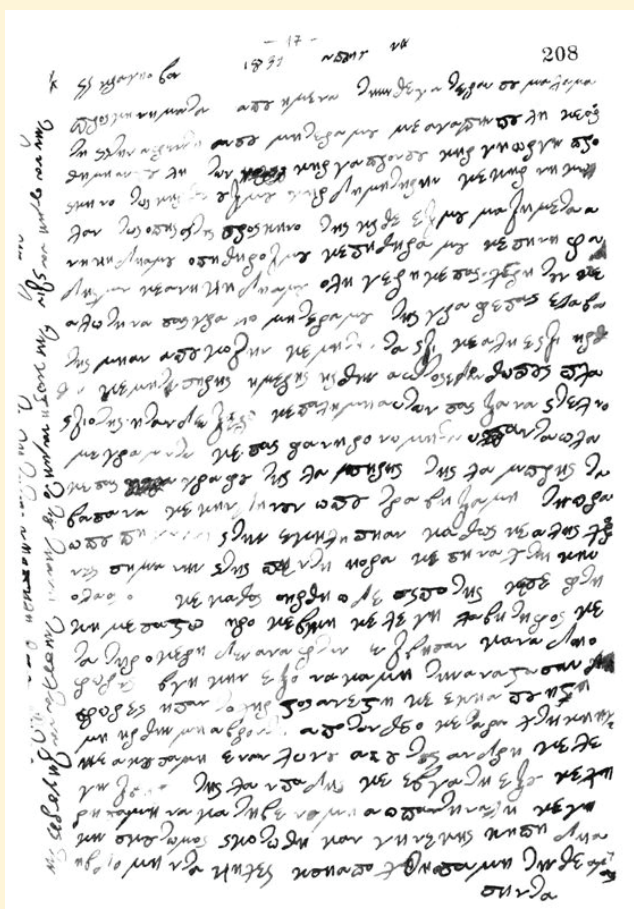
Στην πίσω σελίδα

το παρον μου γραμμα να δοθη..... τα χερια του/δημητρι σουλτανας ζηγου-ρου

νότζου= Αγνή

Β' Από το Αρχείο Ζουπάν έγγραφο 208

(Φωτογραφία από το πρωτότυπο που φυλάσσεται στη Μανούσεια Δημό-σια κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας)

Εις Κραϊόβα

1839 Απρι<λί>ου 24

.....
Και σας γράφου της Λαμπρής, της Λαμπρής τα βάσανα και κίνδυνουν απού τραβήξαμι την ώρα οπού πήγαμι στην εκκλησιάν. Καθώς και άλλις χρονές, σήμανιν στις πέντι η ώρα και συνάχθηκιν ο λαός όλους και, καθώς ήρθι ο Δεσπότης και σέφτηκι μέσα στο ιρό και βγήκι και λέγει «Λάβιτι φως», μετά τηρώ: κερί δεν άναφταν, έσβησαν καναδυό φορές. Βγήκιν έξω να κάμη την Ανάστασιν. Δυο φορές είπαν το «Χριστός Ανέστη» και, εκείά που ίστηκάμι, ήρθιν μια βροντή από τον Θεό και ταραχτηκάμι και άκουσάμι ένα λόγο από τους άνδρι και λέγει: «Σβήστι τις λαμπάδις και έβγατι έξου». Και χίρισάμι να κατιβαίνουμι απάντηάλλη και γίνηκι σκουτωμός: σκοτώθηκαν γυναίκις και πιδιά ιβδομήντα ψυχές ηση αποχθήκαμι τη θε(....) σήντα, την Ναούμινα Τζην, την Κώστινα μι το Τιουτάνη, **τη Σουλτάνα Ζυγούρους**, τη Τζήμινα Καστουργενή, τη Λίτα τι Νιόπιλη, του Κότζη του Νιόπιλη το κορίτζι και άλλις πουλλές

(Η μεταγραφή δημοσιεύτηκε στο: **Σιατιστέων Μνήμη**, Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. Α 98)

25. Στρατιωτικές ελληνικές δυνάμεις στη μάχη της 4ης Νοεμβρίου 1912, σχετική βιβλιογραφία

Για τις στρατιωτικές δυνάμεις που ήταν συγκεντρωμένες στη Σιάτιστα την 4η Νοεμβρίου 1912 και για όσες πήραν μέρος στη μάχη βλέπε και την παρακάτω βιβλιογραφία:

- Στρακαλής Μιλτιάδης, **50 έτη Ελευθερίας**, Αθήναι 1962, σελ. 28 και 32.
- Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, (ΔΙΣ) **Επίτομη Ιστορία των Βαλκανικών πολέμων 1912-1913**, σελ.76, 78, 79 και 268, 271.
- Κελαϊδής Σταύρος, **Εθελοντικά Σώματα Κρητών εν Μακεδονία**, Εν Αθήναις 1913, σελ. 123.
- Τζημόπουλος Γιάννης, **Η απελευθέρωση της Δυτικής Μακεδονίας απ' την Τουρκική σκλαβιά**, Θεσσαλονίκη 1974, σελ.104 και 118.
- Λουρανδάκης Κων/νος, **Ημερολόγιο Δυτικής Μακεδονίας 1933**, έκδοση «Βορ. Ελλάδος», Κοζάνη, σε άρθρο με τίτλο: **1912-1913 Η Μάχη της Σιάτιστας, Αναμνήσεις και εντυπώσεις γραφείσαι δια το Η.Δ.Μ.**, σελ.82, 84 και 85.
- ΓΕΣ, **επίσημη έκθεση περί της Μάχης Σιατίστης 4/11/1912**, εφημερίδα ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, αριθμ. φύλλου 652 της 4/11/1962.
- Δικονύμου ή Μακρή Γεωργίου, **Ημερολόγιον Πολέμου 1912 και 1913 εν Μακεδονία και Ηπείρω**. Μεταγραφή, Εισαγωγή Σχόλια, Επιμέλεια: Γ. Βέλκος, Θεσσαλονίκη 2003, υποσημείωση στη σελίδα 67.
- Άρθρο του Νικ. Κλαδά, στρατηγού, με τίτλο **Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ**. Αναδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, φύλλο 652 της 4/11/1962.

Πρώτη δημοσίευση στο Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων, Μπούφαλο-Ν.Υόρκης Ην. Πολιτειών, του έτους 1926.

26. Δημήτριος Σφήκας, δημοσιευμένα κείμενα, που δηλώνουν την παρουσία και δράση του σε διάφορους τόπους και χρόνους

1673 Σωζόταν επιστολή προς τον Δήμο Σφήκα, που χρονολογούνταν από 1673 και προερχόταν από έμπορο που εμπορευόταν στη Βιέννη και του μετέδιδεν ότι φορτώθηκαν εμπορεύματα από τη Βιέννη για τη Σιάτιστα μέσω Τεργέστης –Δυρραχίου. Αυτός ήταν ο δρόμος που ακολουθούσαν τα προορισμένα για τη Σιάτιστα εμπορεύματα (**Μαρτυρία Φ. Ζυγούρη**, σελίδα χειρογράφου 646).

Στον Κώδικα Ζωσιμά, σελ.280, η τελευταία πράξη που καταγράφεται την 21η Μαΐου 1744 είναι η διανομή κληρονομίας του αποθανόντος στη Βιέννη Κων/νου Σφήκα, γιου του Δημητρίου Γεωργίου Σφήκα. Εκεί χαρακτηριστικά αναφέρεται η ακτίνα δράσης της εμπορικής συντροφιάς Σφήκα-Παύλη από Σιάτιστα μέχρι Νίσσι, Σόφια, Βιέννη και αλλού.

1692 «1692, Αυγούστου 18, συνάπτει ο Δήμος συντροφιά με τους: Κωνσταντίνον Πάντζιου από Καστοριά, Ιωάννην Πέγιου επίσης από Καστοριά, Μανώλην Διάκου από Σέρβια, για να αγοράσουν 200 μιλάρια πίσσα στο Δυρράχιο», (**Αντίγραφο εγγράφου Φ. Ζυγούρη**, σελίδα χειρογράφου 641).

1696 «...1696, Απρίλιος τέθηκεν και ο Γεώργιος Σφήκα...» (**Κώδικας Ζωσιμά**, σελ.185).

1702 Από το αρχείο του εν Δυρραχίω Προξενείου της Βενετίας: Σε γράμμα από τη Σιάτιστα προς τον Ενετό πρόξενο Γεώργιο Κούμανο με ημερομηνία 1702, Ιουνίου 8, μεταξύ των εμπόρων που υπογράφουν είναι και ο Δίμος γεώργης σφίκα, (Μέρτζιος Κων/νος Δ., **Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας**, Έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1947, σελ. 267).

1706 Από το αρχείο του εν Δυρραχίω Προξενείου της Βενετίας: μεταξύ των φορτωτών πλοίου που απέπλευσε από το Δυρράχιο για τη Βενετία αναφέρεται ο Δημητ. Γεωργ Σφήκας, (Μέρτζιος Κων/νος Δ., **Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας**, Έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών στη σειρά Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 1947, σελ. 268).

Σε πιστοποιητικό Σιατιστινών εμπόρων αναφέρεται και ο Δήμος Γεωργ. Σφήκα, (**στο ίδιο βιβλίο**, σελ. 269).

1723 Εξ Αιγύπτου 1723, Φεβρουαρίου, επιστολή της Μονής Βάτου στον Δήμο Σφήκα:

«Τω ευγενεστάτω, χρησιμωτάτω και τιμίω άρχοντι και επιτρόπω και βοηθώ και συνδρομητή και υπερμάχω του Αγίου και θεοβαδίστου Όρους Σινά Κυρίω Κυρίω Δήμω και εν Αγίω Πνεύματι υιώ αγαπητώ υγιώς αχθείη» (**Αντίγραφο εγγράφου Φ. Ζυγούρη**, σελίδα χειρογράφου 643).

1742 «Ο παρών θεῖος και πάνσεπτος ναός, ο επ' ονόμασι τιμώμενος των ενδόξων και θαυματουργών προφητών Ηλίου και Ελισσαίου, (...) ανεκαινίσθη εκ βάθρων τω ,ΑΨΑ^ω Ιουνίου. Εγκαινιάσθη δε τη Α^η Σεπτεμβρίου. Ανιστορήθη τε τω ,ΑΨΜ^ω, ,ΑΨΜΑ^ω και ,ΑΨΜΒ^ω, (1742) Νοεμβρίου Α' Ινδικτιώνος Ε^{ης} και Σ^{ης}, τους της Μητροπόλεως Σισανίου οίακας ιθύνοντος από του ,ΑΧ ζ Ε' (1695) μ(η)ν(ί) Ιουλί(ω) του μακαριωτάτου και λογιωτάτου πρώην Αχριδών κυ(ρίου) κυ(ρίου) Ζωσιμά Παπανικολάου Ρούση, επιτροπεύοντος δε του ναού του εντιμωτάτου και μ(ε)γάλου **ρήτορος κυ(ρίου) Δημητρίου** Σφήκα, του τη 13 του παρελθόντος Σεπτεμ(βρίου) θανόντος και του υιού αυτού Ι-ω(αν)νου επιμετρήσαντος τους πόνους». (**Επιγραφή στο εξωκκλήσι του Αϊ-Λιά Σιατίστας**).

1749 Ιωάννης Δημητρίου Σφήκα, εκ Σιατίστης, συνδρομητής στο βιβλίο **Οδός Μαθηματικής** του Μεθόδου Ανθρακίτη (επιμέλεια Β. Μπαλάνος), Βενετία, 1749.

27. Φλωράς Θεόδωρος, Εργογραφία

Στο Ημερολόγιον Σκόκου:

- (1907) Η υπερκόπωση των μικρών μας, τόμος 22, σελ. 330.
 - (1908) Η υγιεινή της φυτοφαγίας, τόμος 23, σελ. 75.
 - (1909) Το ανάγλυφον του Ιβρίζ, τόμος 24, σελ. 113.
 - (1912) Ατομικαί νύξεις (Αποσπάσματα από τον Έμερσον), τόμος 27, σελ. 268.
- Τα παραπάνω είναι δημοσιευμένα και στο διαδίκτυο στη διεύθυνση:
http://xantho.lis.upatras.gr/kosmopolis/index.php/hmerologio_skokou/index

Στο Περιοδικό ΕΣΤΙΑ

- (1888) Αι χείρες και τα χειρόκτια, τόμος 26, αριθμ. τεύχους 669, σελ. 693.
- (1888) Έγχειραι και περιπάται, τόμος 26, αριθμ. τεύχους 670, σελ. 711.
- (1888) Αι ασθένειαι του φθινοπώρου, τόμος 26, αριθμ. τεύχους 672, σελ. 741.
- (1888) Ο ύπνος και τα ποτά, τόμος 26, αριθμ. τεύχους 675, σελ. 785.
- (1889) Ιατρικαί διαλέξεις: θέρμανσις των οικιών, τόμος 27, αρ.. τεύχους 679, σελ.13.
- (1889) Το καρδιοχτύπι, τόμος 27, αριθμ. τεύχους 683, σελ. 77.
- (1889) Πόθεν κυρίως πηγάζουσιν αι ασθένειαι, τόμος 27, αρ. τεύχους 685, σελ. 106.
- (1889) Πόθεν κυρίως πηγάζουσιν αι ασθένειαι, τόμος 27, αρ. τεύχους 686, σελ. 120.
- (1889) Πόθεν κυρίως πηγάζουσιν αι ασθένειαι, τόμος 27, αρ. τεύχους 687, σελ. 237.
- (1889) Πώς βλέπομεν; τόμος 28, αριθμ. τεύχους 706, σελ. 22.
- (1889) Ιατρικαί διαλέξεις περί λουτρών, τόμος 28, αριθμ. τεύχους 709, σελ.73.
- (1890) Αι ασθένειαι του συρμού, τόμος 29, αριθμ. τεύχους 9, σελ. 138.
- (1890) Τα λουτρά, τόμος 30, αριθμ. τεύχους 28, σελ. 29.

Όλα τα παραπάνω είναι δημοσιευμένα και στο διαδίκτυο στη διεύθυνση:
<http://xantho.lis.upatras.gr/pleias/index.php/estia>

Στο Περιοδικό ΚΛΕΙΩ

(1890) Τα βακτηρίδια και ο Κωχ, τόμος 6, Αρ. 17, σελ. 260. Είναι δημοσιευμένο και στο διαδίκτυο στη διεύθυνση:

<http://xantho.lis.upatras.gr/pleias/index.php/kleio/index>

BIBΛΙΑ

1.Η χρήση του βίου, Lubbock John sir, μεταγλωττισθείσα υπό Θεοδ. Χ. Φλωρά, επί τη βάσει της 44ης εκδόσεως και τη εγκρίσει του συγγραφέως. Κωνσταντινούπολις, 1900.

2.Πώς να ζήτε, Lord John Lubbock. Μετάφρασις εκ της 44ης εκδόσεως υπό Θεοδώρου Χ. Φλωρά. Εν Αθήναις 1911.

3.Το βιβλίον της υγείας: Στοιχεία πρακτικής υγιεινής, υπό Θ. Χ.Φλωρά, Ιατρού. Αθήναι 1890.

4. Πρώτα στοιχεία Σωματολογίας του Ανθρώπου συντεθέντα μεν υπό Φ. Τερκς, εκ του Γερμανικού δε μεταφρασθέντα υπό Θεοδώρου Χ. Φλωρά, Σιατιστέως. Μετά οκτώ διχρώμων πινάκων. Αδεία και εγκρίσει της εν Κωνσταντινουπόλει Κεντρικής Εκπαιδευτικής Επιτροπής. Προς χρήσιν των μαθητευόντων». Λειψία 1882.

5.Πρώτας βοήθειαις εις πληγωμένους και αιφνιδίως ασθενήσαντας, Αθήναι, [χ.ε.] 1902.

6. Φυσιολογία του ανθρώπου..., G. Bunge: μεταφρασθείσα υπό Θ.Χ. Φλωρά, Αθήναι [χ.ε.] 1905.

7. Λόγια του κόσμου υπό Emerson, Ralph Waldo, μετάφρ. Θ. Χ. Φλωρά, εν Αθήναις 1914.

Όλα τα βιβλία βρίσκονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

Οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις που αναγράφονται στο βιβλίο αναφέρονται στο έτος 2010. Δε φέρουμε καμιά ευθύνη για το περιεχόμενό τους.

